

Kučera, Bohumil

Německé revoluční události v roce 1923

In: Kučera, Bohumil. *Dělnická vláda v Sasku v roce 1923 : myšlenka dělnickorolnické vlády v německých revolučních událostech a její ohlas v ČSR*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970, pp. [19]-56

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120383>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KAPITOLA I.

NĚMECKÉ REVOLUČNÍ UDÁLOSTI

V ROCE 1923

TRÍDNÍ BOJE V NĚMECKU V LETECH 1921–1922

Největšího rozmachu doznala myšlenka jednotné fronty v Německu. Zde totiž vlivem celkového vývoje byla situace nesporně nejrevolučnější, a proto i podmínky pro vytváření jednotné fronty nejpříznivější.

Německá listopadová revoluce, která smetla císařské Německo, zachovala svůj buržoazně demokratický charakter a nepodařilo se převést ji v revoluci socialistickou. Přes mohutné lidové hnutí za vládu rad dělníků a vojáků byly v masách silné buržoazně parlamentní iluze. To bylo příčinou, proč se podařilo pravicovým socialistům z SPD a USPD vytvořit vládu „lidových pověřenců“, která svedla revoluční lidové hnutí do vod buržoazní demokracie a za neexistence revoluční strany ve volbách dne 19. 1. 1919 předala vládu do rukou buržoazie a kontrarevoluce.

Hrdinné ozbrojené boje berlínského proletariátu v lednu 1919 nemohly nahradit revoluční stranu ani zkušenosti, stejně jako nemohly získat většinu dělnické třídy a pracujících.

V té době se vytvořila a konstituovala v Německu KPD z nejpokrokovějších vrstev dělnictva a vznikla tak skutečná marxistická, revoluční strana. I když neměla dostatek zkušeností a těžce hledala cestu dělnické třídy ve spleti událostí, stala se opravdu předvojem a dělnická třída Německa našla v ní svého vůdce.

Německo bylo ve světové válce poraženo a utrpělo válkou nesmírné lidské i hospodářské ztráty. Hospodářské ztráty se pak ještě prohloubily, když po uzavření versailleského míru bylo nuceno převzít závazek placení reparací ve stanovené výši 132 miliard zlatých marek. Buržoazie nebyla ochotna tyto ztráty nést a přesunovala jejich placení prohloubeným vykořisťováním a daňovým tlakem na pracující. Sama daňovému zatížení unikala a stát kryl své potřeby vydáváním papírových bankovek, což vedlo k hluboké inflaci a stoupání cen všech životních potřeb. Nouze pracujících, kteří byli zbídačeni dlouhotrvající válkou, se zvyšovala den ze dne, stejně tak jako rostla bída maloburžoazie a středních vrstev, zejména úředníků a důchodců. Poválečná hospodářská krize situaci jen zhoršovala.¹

¹ Životní náklady stouply již v roce 1921 na 32násobek, zatímco mzdy a platy pouze na 13násobek. Zadlužení Německa se zvýšilo z 214 miliard na 720 miliard RM a oběh bankovek z 75 na 720 miliard RM. W. Pieck: *Gesammelte Reden und Aufsätze*. S. 255.

Buržoazie ve snaze udržet své postavení a nadvládu nad stále častěji se bouřícími pracujícími útočila stále ostřeji a záměrněji na politická práva pracujících. Při tom se zcela otevřeně orientovala na podporu monarchistických, polovojskových a fašistických organizací, jimiž se poválečné Německo jen hemžilo a v nichž buržoazie viděla svou potenciální vojenskou zálohu pro případ občanské války. Německá dělnická třída však již prošla zkušenostmi celé řady ozbrojených revolučních bojů, v nichž sice byla poražena, ale na své revolučnosti neztratila. Naopak, v těchto neúspěšných srážkách nasbírala množství bojových zkušeností, které ji jen zocelily.²

Nejvýznamnější z těchto bojů bylo odražení tzv. Kappova puče.

V březnu 1920 s pokusily monarchistické živly o násilný převrat. Vojenské jednotky námořní brigády Erhardt pod velením kpt. Erhardta obsadily 13. 3. 1920 Berlín a pod jejich ochranou byla utvořena vláda, v jejímž čele stál konzervativce W. Kapp. Dosavadní vláda s pokoušela proti Kappovi vystoupit. Když však ministr vojenství Noske jednal s říšskou armádou, aby vojensky vystoupila proti pučistům, tu armáda odmítla. Její vrchní velitel generál von Seeckt Noskemu výslovně prohlásil: „Říšská obrana nestřílí na říšskou obranu.“³ Za této situace vláda byla nucena opustit Berlín. Uchýlila se do Drážďan a později do Stuttgartu, aby tam koncentrovala své síly a odtud zasáhla proti povstalcům.

V tomto okamžiku však zasáhla dělnická třída sama. Odborové organizace vyhlásily generální stávkou. K nim se přidala i strana soc. demokratická a po počátečním váhání a neutralitě i Komunistická strana Německa (v dalším KSN). Stávka zasáhla jako blesk celé Německo. Byla tak úplná jako žádná před tím a ochromila celý život tak, že pučisté byli nuceni kapitulovat a již dne 17. 3. 1920 vojenské jednotky pučistů opustily Berlín. Kapp uprchl do Švédska.

Během stávky se dělníci ozbrojili a sami zasahovali proti pučistům. Největšího rozsahu dosáhlo ozbrojení v Porúří, kde se utvořila poměrně dobře organizovaná Rudá armáda porúřská o síle cca 100 tisíc mužů. Dělnické jednotky odrazily vojenské síly pučistů, v bojích potřeily a rozprášily pučistům příznivě nakloněný „Freikorps Lichtschlag“, vytlačily z celé oblasti armádu a vojensky ovládly rýnsko-westfálskou průmyslovou oblast.

Když se vrátila sociálně demokratická vláda do Berlína, dělníci se odmítli odzbrojit dříve, než budou potrestáni pučisté a splněny některé hospodářské požadavky pracujících. Do Porúří byl vyslán jako vládní komisař K. Severing, soc. dem. ministr vnitra v Prusku. Dne 23. 3. 1923 zasedala v Bielefeldu konference za účasti Severinga, kde došlo k tzv. bielefeldské dohodě. Dle ní se vláda zavázala potrestat účastníky puče, očistit úřady a armádu od kontrarevoluce, provést široké sociální zákonodárství za účasti odborů, vyvlastnit uhelný a draslový syndikát, zabavit potraviny, trestat lichvu a nevysílat do oblastí obsazených dělníky vojenské jednotky.⁴ Jakmile však dělníci složili zbraně, vláda nedodržela dohodu a dala Porúří

² Povstání Spartakovců v Berlíně v lednu 1919, boje o vládu rad v Mnichově v dubnu 1919, porážka Kappova puče a boje v Porúří v březnu 1920, ozbrojené povstání ve středním Německu v březnu 1921.

³ Erich Eyck: Geschichte der Weimarer Republik. Bd. I. S. 205.

⁴ Podrobný obsah bielefeldské dohody byl publikován v Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Bd. 3. S. 590–592.

Gestörtes Schläfchen

vojensky obsadit. Namnoze byly použity jednotky, které dříve vysloveně stranily pučistům a byly dělníky z oblasti vojensky vypuzeny. Tyto jednotky pak rozvinuly proti bezbranným dělníkům přímo bestiální teror, k němuž vláda nečinně přihlížela.⁵

I když značná část dělnictva až dosud věřila sociální demokracii, začala uprostřed prohlubujícího se útlaču a bídy ztrácet důvěru v reformistické vůdce, kteří otevřeně podporovali buržoazii.

Komunistická strana Německa správně uvážila situaci a jako první ze stran Komunistické internacionály (v dalším KI) přišla s myšlenkou uskutečnění jednotné proletářské fronty. Otevřeným dopisem z 8. 1. 1921 obrátila se na sociální demokracii a na reformistické odbory s nabídkou společného boje za společné požadavky všech pracujících (úprava mezd a platů, penzí, zlevnění životních nákladů, opatření potravin, odzbrojení fašistických organizací, vytvoření dělnické obrany, amnestie politických deliktů apod.). Proti nepochopení tohoto kroku některými částmi dělnického hnutí vystoupil na III. kongresu KI sám V. I. Lenin a nazval tento dopis příkladným politickým krokem KSN, „příkladným jako první akt praktické metody k získání většiny dělnické třídy“.⁶

Přestože reformističtí vůdcové společný boj odmítli (jako ještě později mnohokrát), byl učiněn rozhodný krok k masám, které začaly uvažovat o společném boji za zmírnění nouze a o neochotě svých vůdců k boji. Ostré třídní boje, četné stávky, tvrdý postup měšťácké justice proti účastníkům březnových bojů z roku 1921, zhoršování hospodářské situace a růst kontrarevoluce ve formě fašistických polovojenských organizací zejména v Bavorsku stupňovaly v masách touhu po společném postupu.

Podnětem k prvním společným bojům se stala vražda bývalého ministra financí Erzbergera příslušníky fašistické teroristické organizace Consul dne 24. 6. 1921.

Erzberger byl příslušníkem katolické strany Zentrum. Poměr této strany k dělnictvu nebyl nijak příznivý. Přesto však dělnictvo spatřovalo v této vraždě útok na demokracii a tím i na svá práva, která listopadovou revolucí vydobylo. Pod dojmem tohoto nebezpečí zahájilo ihned rozhodný boj. Dělnická třída pochopila, že takové útoky vládou trpěné se vbrzku mohou obrátit proti ní a zcela spontánně zahájila protestní stávky a demonstrace.

KSN ještě téhož dne nabídla SPD společný boj za řadu požadavků pracujících, jako očistu státního aparátu, ozbrojení dělníků, tvoření dělnických kontrolních orgánů a zahájení generální stávky. Poněvadž tlak mas byl příliš silný, neodvážili se reformističtí vůdcové nabídku KSN odmítnout. Dne 28. 6. 1921 byla uzavřena mezi KSN a SPD dohoda o společném boji proti kontrarevoluci. Když však bojová nálada mas poněkud opadla,

⁵ Sám Severing líčí tento teror v barvách více než černých, i když se snaží postavit proti němu předchozí teror rudých gardistů, který dle něho řádění soldatesky zapříčinil: „To, co po vpochodování vojsk bylo hlášeno o teroristických zásazích proti pokojnému obyvatelstvu, o svěvolných popravách bez projednání a bez rozsudku, o masovém zatýkání na základě jednostranných denunciací a o týrání vězňů, to vše nijak nezůstávalo za teroristickými činy rudých gardistů.“ — Karl Severing: *Mein Lebensweg*. Bd. I. S. 260.

⁶ V. I. Lenin: *Spisy* sv. 32, str. 490.

sociální demokraté se z této dohody vyvlékli, takže další boj vedla KSN opět samotná.

KSN, posílená ve svém boji rezolucí III. kongresu KI o taktice směřující k získání většiny proletariátu, rozvinula celou řadu akcí, jež položily základy k provádění taktiky jednotné fronty. Byly to sbírky na pomoc Rusku, boj proti kontrarevolučním organizacím, boj proti koalici sociální demokracie s buržoazní německou lidovou stranou (Deutsche Volkspartei) a konečně boj proti stoupající drahotě a zbídačování. Aby bylo ulehčeno pracujícím a aby byla zmírněna bída mas, přišla KSN v říjnu 1921 s návrhem řešení, které mělo přesunout břemena krize na bohaté. Šlo o tzv. „zábor věcných hodnot“ (Sachwerterfassung).⁷ Tento návrh získal ihned zájem a souhlas všech pracujících i jejich sympatie pro KSN.

Reformisté ve snaze čelit komunistům sáhli k protiopatřením. Vedení soc. dem. Všeobecného německého odborového svazu⁸ předložilo vládě deset daňových a hospodářských požadavků, mezi nimi i návrh na „zábor věcných hodnot“, i když značně mírnější než návrhy komunistů. KSN ve snaze rozvinout boj do šíře a sjednotit ho, nabídla reformistům podporu jejich požadavků a společný boj, třebaže věděla, že jejich návrhy nejsou míněny zcela vážně.

Prosincové „Teze o jednotné proletářské frontě“, vydané KI, daly KSN jasnou směrnicí pro její další práci a boj. Uložily všem komunistickým stranám usilovat o dosažení co největší akční jednoty proletariátu při praktických akcích mas pracujících, zabezpečovat ji organizačně, zachovat vždy samostatnost jednání a právo vyjadřovat neustále své mínění o politice všech organizací dělnické třídy. Ukázaly současně i nebezpečí taktiky jednotné fronty, především možnost sklouznout k bezzásadovým koalicím se sociální demokracií a vytvářet bloky, v nichž by mohly slabé komunistické strany ztratit vedení i svou samostatnost v postupu.

Boj KSN za jednotnou proletářskou frontu nabýval na síle se zhoršující se politikou i hospodářskou situací Německa. Kapitalisté přesunovali stále více placení reparací na pracující formou snižování mezd a zvyšování jejich daňového zatížení, započal útok na osmihodinovou dobu pracovní, pokles marky denně pokračoval, drahota stále stoupala. Stupňoval se i teror proti dělnictvu.

Nejzřejměji se to ukázalo při stávce železničářů v lednu 1922, kteří žádali stanovení klouzavých mezd a dodržování osmihodinové pracovní doby. Na vyhlášení stávky odpověděla vláda nařízením říšského prezidenta (soc. dem. Eberta), zakazujícím stávku pod nejpřísnějšími tresty. Poněvadž stávka pokračovala, vydal ministr vnitra příkaz policejnímu řediteli v Berlíně, aby dal vedení stávky zatknout a uvěznit a stávkový fond, jenž byl vlastnictvím odborové organizace, zabavit. Tím byla stávka znemožněna

⁷ Šlo v podstatě o vyvlastnění 51 % hodnoty všech výrobních zařízení, nemovitostí a jiných věcných hodnot, které měly přejít do vlastnictví státu a jejichž další provoz měl se dít pod kontrolou dělníků a zaměstnanců. Výtěžky měly být použity ve prospěch pracujících k odstranění následků těžké hospodářské situace. V květnu 1923 pak podala KSN v Reichstagu návrh příslušného zákona. Návrh je publikován v doslovném znění v „Die Rote Fahne“ dne 6. 7. 1923.

⁸ Allgemeiner deutscher Gewerksschaftsbund, v dalším ADGB, byla největší a nejvýznamnější odborová organizace v Německu, ovládaná zcela reformisty.

a likvidována, tím spíše, že na železnice byla pod ochranou policie nasazena stávkokazecká organizace „Technische Nothilfe“.⁹ Kontrarevoluce sílila pod ochranou koaliční vlády, na níž brala účast i sociální demokracie. Po celém Německu, zejména však v Bavorsku, vznikaly polovojenské organizace monarchistického a nacionalistického charakteru, byl organizován „černý reichswehr“,¹⁰ docházelo k atentátům, fémovým vraždám, útokům na dělnictvo a jeho shromáždění, stejně jako na vše republikánské a pokrokové.

Základ těchto polovojenských nacionalistických formací byl dvojího rázu. Jednak během revolučních poválečných dnů se vytvořily tzv. „Einwohnerwehre“ či „Selbstschutzorganisation“, které se zbrání střežily ve městech i na venkově klid a pořádek. Jednak ze zbytků armády vznikaly volné vojenské oddíly tzv. freikorpsy, které pod neoficiální egidou vlády bojovaly např. v baltských státech proti bolševikům nebo v Horním Slezsku proti snahám Polska o jeho odtržení. Z nich nejznámější byl freikorps „Baltikum“, jenž pak – přeměněn v Marinenbrigade Erhardt – byl vojenským nositelem Kappova puče.

Z těchto ozbrojených formací se po jejich rozpuštění vytvářely polovojenské organizace, které neodevzdaly zbraně a tajně je podržely. Jejich existence byla legální a jejich tajné ozbrojení trpěno, poněvadž tyto organizace byly často používány k potlačení stávek a nepokojů proti dělnictvu; k tomu účelu byly dočasně začleňovány do policie.

Z nejznámějších a největších by bylo možno jmenovat „Stahlhelm“ a „Jungdeutscher Orden“. Každá z nich čítala více než 500 tisíc členů. Menší, avšak stejně reakční, ba ještě snad reakčnější byly „Wehrwolf“, „Oberland“, „Reichsflagge“, „Escherich“ (Orgesch) a jedna z nejznámějších „Consul“, vzniklá z Marinenbrigade Erhardt a později přetvořená na „Bund Wiking“. Téměř všechny byly ve spojení s říšskou obranou, která

⁹ Sociální demokrat Severing, jenž byl tehdy pruským ministrem vnitra, se k zásahům proti stávkujícím bezostyšně hlásí, když ve svých vzpomínkách líčí podrobně tyto události takto: „Berlínský policejní prezident zabavil jmění odborového svazu, které tehdy činilo 3 miliardy marek a bylo určeno k podpoře stávkujících. Toto opatření se stalo s mým výslovným souhlasem a pod mou politickou odpovědností. Když se ke stávce přidali zaměstnanci elektráren, plynáren a vodáren, neváhal jsem ani okamžik a nařídil policejnímu prezidentovi, aby zajistil potřebné mužstvo Schutzpolizei k nasazení Technische Nothilfe.“ — Karl Severing: *Mein Lebensweg*, Bd. I. S. 343.

¹⁰ Versailleskou smlouvou bylo zakázáno Německu vytvářet pravidelnou armádu. Výjimkou byl reichswehr o síle 115 tisíc mužů — vojáků z povolání. Toto nařízení bylo obcházeno tak, že z bývalých vojáků a důstojníků byly organizovány ozbrojené útvary, které se zdržovaly na velkostatcích pruských junkerů, zde byly cvičeny a v případě potřeby zařazovány do policie či pravidelné armády. Nazývány byly „černým“ reichswehrem. Tento stav byl dohodovým mocnostem znám a byl jimi trpěn, poněvadž šlo o síly určené a používané proti revolučnímu dělnictvu. O najímání oněch tzv. dobrovolníků a o jejich zařazování do armády píše i ministr říšské obrany Gessler a zvláště se zmiňuje o stanovisku spojenecké kontrolní komise: „Die Kontrollkommission selbst interessierte sich bei Wiederaufnahme ihrer Tätigkeit nach dem Ruhrkampf ganz besonders für die Zeitfreiwilliger. Sie wurde dabei offiziell über die Tatsache unterrichtet, erhielt die nötigen Auskünfte und bemerkenswerterweise kam es über diesen Punkt auch nachträglich zu keinen ernsteren Differenzen mit der Kontrollkommission.“ — viz Otto Gessler: *Reichswehrpolitik in der Weimarer Zeit*, S. 223.

je namnoze vyzbrojovala, případně z nich doplňovala své řady. Dopouštěly se četných útoků nejen na dělnictvo, ale na vše pokrokové a nezastavily se ani před politickou vraždou svých odpůrců. Marň poukazovala na tento zlořád KSN, některé kruhy liberální buržoazie, stejně marň i někteří levicoví sociální demokraté, jako např. předseda saské zemské vlády Buck nebo další předseda dr. Erich Zeigner. Zeigner ve svém programovém prohlášení z ledna 1923 uvedl: „Po celém Německu se rozšířily četné organizace, které skrytě či otevřeně štvou proti dělnictvu a republice. S hořkostí musíme konstatovat, že se úzkých styků s těmito reakčními a fašistickými organizacemi nezdržela ani armáda, která má republice sloužit a ji hájit, která byla vytvořena jako mocenský nástroj republiky, tato armáda se rozvíjí čím dál tím více v ohrožení republiky“.¹¹

Podle zprávy předložené dne 4. prosince 1923 říšskému sněmu došlo v letech 1922 a 1923 celkem k 339 politickým vraždám. Pachatelé pocházeli vždy z řad tajných vojenských svazů. Buržoazní justici, pokud vůbec došlo k jejich stíhání, byli pardonováni. Tresty byly ve všech případech velmi nízké, ba ve většině případů byli pachatelé rozsudkem zproštěni viny. Stanovisko justice k řádění těchto vrahů líčí ve svých spisech velmi pregnantně liberální buržoazní právník profesor Gumbel: „Třídní justice ve všech těchto případech spatřovala v zavražděném svého nepřítele. Ve vrahovi ale příslušníka dobré společnosti, jejíž ochranu pokládala za svůj úkol a povinnost“.¹² Řádění kontrarevoluce vyvrcholilo 24. června 1922 zavražděním ministra zahraničí Waltera Rathenaua. Rathenau byl zavražděn na ulici v Berlíně výstřely z jedoucího auta. Atentátníkům se podařilo uprchnout. Někteří z nich byli později zatčeni a postaveni před soud. Jak bylo zjištěno, patřili k tajné vojenské organizaci Consul, jedné z nejreakčnějších.

Ministr Walter Rathenau patřil k Německé demokratické straně (DDP), hájící zájmy spotřebního průmyslu, bankovního a obchodního kapitálu. Reakce mu zazlivala jeho postoj k sovětskému Rusku, jenž se projevil podpisem rapalské smlouvy, a jeho snahu plnit podmínky versailleského míru. Atentát sám byl jedním z aktů teroru, jímž reakční vojenské svazy i reakční politické kruhy ohrožovaly buržoazní demokracii ve snaze strhnout Německo dále doprava a umožnit diktaturu velkokapitálu a junkerů.

Dělnictvo pochopilo ihned, že tento útok reakce míří i na ně a zcela živelně zahájilo stávkou a demonstrace proti řádění fašistických organizací.

¹¹ Dr. Erich Zeigner: Politischer Rückblick auf das Jahr 1923 — Sozialistische Einheit 24. 3. 1964. Dr. Zeigner již dříve, jako ministr justice v Sasku a později jako předseda zemské vlády upozorňoval vícekrát říšské ministerstvo vnitra na styky reichswehru s tajnými organizacemi a na tajná skladiště zbraní v Sasku, o nichž armáda věděla. Jeho výstrahy však zůstaly většinou bez odpovědi.

¹² Citováno dle článku Wilhelm Koenen: Erzberger Ermordung und die Reaktion in der Weimarer Republik. — Einheit, sešit č. 1/1964, str. 228—233. Totéž potvrzuje soc. demokratický historik A. Rosenberg: „So hat der verderbliche Einfluss der militärischen Nebenregierung die republikanische Justiz und die republikanische Verwaltung lahmgelegt. Die politischen Urteile des Reichsgerichts und ebenso die entsprechenden Anträge des Reichsanwaltschaft sahen wie die bewusste Vorbereitung der Gegenrevolution aus.“ — Arthur Rosenberg: Geschichte der Deutschen Republik, str. 134—135. O tajných organizacích, jejich početní síle a rozšíření viz Kurt Fischer: Die militärische Wehrverbände in der Weimarer Republik. — Zeitschrift für Geschichtswissenschaft. Sešit č. 3/1966, str. 357—368.

V čelo boje se postavila KSN, která vyhlásila řadu požadavků a generální stávku a vyzvala SPD a ADGB k společnému postupu, přestože tyto již vícekrát podobné nabídky odmítly. Tentokrát byl tlak mas tak silný, že nemohli couvnout a uzavřeli s KSN dohodu prosadit ve vládě a v parlamentě řadu opatření proti kontrarevoluci, jako zákon na ochranu republiky, rozpuštění fašistických organizací, očistu státního aparátu, ozbrojení dělnictva apod. Po uplynutí pouhého měsíce sociální demokraté odmítli dohodu splnit, když před tím přesunuli celý boj na parlamentní půdu a ochromili masové demonstrace. Jediným výsledkem byl zákon na ochranu republiky přijatý reichstagem, který však dával více možností postihnout dělnické organizace než kontrarevoluci.

Původně předložený zákon byl skutečně převážně zaměřen proti reakci a monarchistům. Pod vlivem atentátu, jehož obětí se stal Rathenau, měl postihnout reakční, protirepublikánská spiknutí a pravicové, zločinné elementy. Po delším projednávání a mnoha doplňcích, v nichž se požadovalo, aby nesměřoval jen proti reakci zprava, ale stejně i proti levicovým pokusům o změnu poměrů, vyšel jako konečný výsledek jednání a hlasování zákon, jenž směřoval převážně proti levici a dělnickému hnutí. Sám sociálně demokratický ministr justice Radbruch o něm říká, že tento zákon „bude používán převážně proti levicovému radikalismu“.¹³

KSN se zpočátku dopouštěla chyby, která se tehdy při provádění taktiky jednotné fronty vyskytovala obecně. Spokojovala se s dohodami s vedením sociální demokracie, aniž by sama organizovala vlastní akce. Sociálně demokratičtí vůdcové pak pravidelně své dělnictvo do boje nevedli a společné akce ztroskotaly nebo končily neúspěchem pro neúčast soc. dem. dělníků. Bylo to tvoření jednotné fronty shora, aniž by současně KSN se obracela na masy soc. dem. dělníků a získávala je k společnému boji.

Řada soudruhů kritizovala takové jednání již na zasedání ústředního výboru KSN dne 23. 7. 1922, kde bylo současně usneseno, že kromě jednání s vedením sociálně demokratické strany napříště „... strana musí rozvinout též během těchto jednání samostatně nejsilnější iniciativu k mobilizaci mas“.¹⁴ Další činnost KSN v tomto směru byla již úspěšnější. KSN dokázala stmelit dělnictvo všech politických směrů ve zvláštní orgány jednotné fronty: závodní rady, kontrolní výbory a později proletářské obrany či proletářské setniny. Masy totiž byly přístupné myšlenke společných bojů a mnohdy se jich živelně účastnily. Poněvadž nebylo možno počítat s tím, že soc. dem. vůdcové do těchto bojů své členy povedou, bylo nutné, aby si jednotná fronta vytvořila vlastní orgány, které by její akce prováděly a vedly.

Významnou úlohu sehrálo zde hnutí závodních rad (Betriebsräte). Dělnické rady měly v Německu svou tradici již od listopadových dnů 1918,

¹³ Erich Eyck: Geschichte der Weimarer Republik, str. 299.

¹⁴ Bericht über die Verhandlungen des III. (8) Parteitages der KPD. S. 127. Při líčení poměrů v KSN je nutno lišit mezi „ústředím“ (Zentrale) a „ústředním výborem (Zentralausschuss)“. „Ústředí“ bylo ústředním výborem v našem smyslu. Na-proti tomu „ústřední výbor“ sestával z ústředí a zástupců jednotlivých okresů. Zasedal několikrát do roka, kontroloval činnost „ústředí“, případně v době mezi sjezdy doplňoval jeho členy. Členové „ústředního výboru“ byli voleni sjezdem a on sám byl orgánem „ústředí“ nadřazeným.

kdy vznikly jako orgány boje i na mnoha závodech. Po lednové porážce v roce 1919 nebylo možno dělnické rady vymazat z mysli proletářů. Buržoazie je raději legalizovala zákonem z 18. 1. 1920, ovšem tak, aby jejich revoluční charakter setřela. Zákon jim vymezil tak úzkou kompetenci, že se staly orgánem, jenž zprostředkoval řešení hospodářských a mzdových sporů mezi zaměstnavateli a dělníky v rámci buržoazního pracovního práva. Sloužily tak převážně zaměstnavatelům a měly se stát orgány třídního smíru. Charakter tohoto zákona byl tak zřejmý, že o něm poznamenává buržoazní historik Eyck zcela právem: „Bolestivým místem byl zvláště zákon o závodních radách. Nalezl sice svůj výraz v říšské ústavě (čl. 165), přičemž byl ovšem zcela zbaven svého politického, revolučního charakteru“.¹⁵ Důležité však bylo, že byly širokou masovou organizací, sdružující více než 20 milionů pracujících. Byly voleny všemi zaměstnanci závodu a soustřeďovaly v sobě pracující všech politických směrů. Vzhledem k staré tradici a vzhledem k tomu, že se zabývaly záležitostmi dělníků blízkými, měli o ně dělníci zájem a přes svou omezenou kompetenci měly i důvěru dělníků. Záleželo na revolučním uvědomění volených delegátů, jakou jim dali náplň.

Původně se volilo do závodních rad podle odborového klíče z odborových organizací na závodech zastoupených. Největší vliv v nich měl Všeobecný odborový svaz (ADGB), jenž byl nejsilnější odborovou organizací v Německu. Pochopitelně, že je nevedl v revolučním duchu, jsa sám zcela v rukou reformistů. Později se začalo do nich volit i podle politického klíče. Právě v době zostřujících se bojů od r. 1922 dostávali se do jejich čela nejrevolučnější dělníci, převážně komunisté. Rady se rychle radikalizovaly a stávaly se důležitým nástrojem třídního boje. Organizovaly boje proti zaměstnavatelům a vykořisťování, přičemž daleko překračovaly možnosti dané zákonem a úkoly buržoazií jim přisouzené.

KSN se rychle orientovala na jejich ovládnutí a měla zde značné úspěchy. Vycházela z toho, že tyto orgány jsou dělnické třídě nejbližší a každému dělníkovi beze zření na jeho přesvědčení pochopitelné. S ohledem na tradici dělnických rad v Německu viděla v nich nejen nejvhodnější orgán jednotné dělnické fronty, ale pro případ boje o moc i vhodné lidové orgány, které by se nejen mohly stát orgánem boje, ale v běhu revolučního dění i orgánem moci. Rozhodla se proto nevytvářet žádné zvláštní nové orgány pro případ revolučního boje, ale využít již existujících závodních rad, rozšířit obor jejich činnosti a v případě boje použít jako specifickou formu orgánů, které by mohly sehrát úlohu sovětů.¹⁶

¹⁵ Erich Eyck: c. d. str. 189.

¹⁶ KSN se nepodařilo ve dvacátých letech zjistit podle volebních výsledků do závodních rad, nakolik je ovládala. Volební výsledky totiž nebyly jí snadno přístupné, poněvadž volby organizoval reformistický ADGB. Buržoazní historik Ossip K. Flechtheim hodnotil v r. 1948 výsledky voleb z let dvacátých v jednotlivých zemích a politické poměry v závodních radách a dochází ke zcela jednoznačnému názoru: „Zvláště akce v r. 1922 ukázaly podstatně stoupající vliv KSN i v řadách SD dělníků. KSN opět nalezla napojení na široký třídní boj (mzdový boj, protidaňový, obrana 8hod. pracovního dne, práv na stávkou atd.). V odborech, v závodních radách získala rostoucí organizační okrajové oblasti. Cíle – získat většinu dělnické třídy – nebylo sice dosaženo, ale silně se k němu směřovalo.“ Viz cit. autora: Die Kommunistische partei Deutschlands in der Weimarer Republik, str. 81, a na jiném místě, kde mluví

Toto stanovisko KSN bylo správné, neboť plně odpovídalo mentalitě německého dělníka. EKI na několika poradách s ním vyjádřila svůj plný souhlas. O správnosti svědčí především to, že se komunistům dařilo pronikat do vedení závodních rad, ovlivňovat jejich činnost a právě prostřednictvím jejich práce získávat široké masy pracujících, pronikat mezi odboráře, členy SPD a neorganizované. Již během roku 1922 většina závodních rad stála za politikou KSN. Jsou míněny ty závodní rady, které vyvíjely aktivní činnost. Ne totiž ve všech závodech závodní rady byly aktivní. Dá se říci, že toto revoluční hnutí zasáhlo více než 5000 závodních rad mezi nimi závodní rady těch největších a nejdůležitějších podniků. Byly mezi nimi právě téměř všechny závodní rady tzv. velkopodniků (závody s více než 1000 zaměstnanců), kterých bylo v Německu cca 2000.

ADBG, jenž závodní rady řídil, nehájil však dělnické zájmy. Proto závodní rady v jednotlivých obvodech si počaly tvořit vlastní vedení: výbory závodních rad. Tak vznikly výbory závodních rad např. v Berlíně, zemské výbory na Wasserkante, v Porýní-Vestfálsku, Sasku, Durynsku, středním Německu, v Badensku, v Lužici, ve Východním Prusku a městské výbory v Hannoveru, Magdeburku.¹⁷ Z podnětu berlínského výboru závodních rad se sešel 23. 11. 1922 v Berlíně kongres revolučních závodních rad, jenž se usnesl na „Programu záchrany dělnické třídy“, obsahujícím požadavky na přesunutí všech břemen na bohaté, zajištění existence pracujících, rozšíření jejich politických práv apod. Vědom si toho, že tento program nemůže uskutečnit žádná buržoazní vláda, žádal utvoření „dělnické vlády“, která opřena o závodní výbory, kontrolní výbory a proletářské setniny by zajistila ozbrojení proletariátu, odzbrojení buržoazie a zavedla kontrolu výroby.¹⁸ Již zde se objevují typické požadavky programu dělnické vlády tak, jak je stanovil IV. kongres KI. Snad nejmasovější institucí jednotné fronty, vzniklou z podnětů KSN, se staly kontrolní výbory, sdružující kromě komunistů, dělníky i drobné vrstvy měst nejrůznějšího politického zaměření. Kontrolní výbory byly zakládány ve městech a obcích jednak jako orgány boje proti kontrarevoluci, jednak jako orgány obyvatelstva v boji proti drahotě a lichvě. V boji za zlepšení zásobování pracujících byla jejich hlavní činnost a zde se nejlépe uplatnily. Získaly si důvěru a podporu nejširších vrstev. Výbory prováděly kontroly zásob zboží v obchodech i skladech podniků, zabavovaly zatajené zboží a rozdělávaly za úřední ceny pracujícím, kontrolovaly dodržování cen, zabíraly nákladní auta a pod ochranou proletářských setnin zabíraly na velkostatcích zatajené potraviny. V některých místech, opřeny o masy, jež v nich viděly záchránce před hladem, prováděly svou činnost zcela legálně a byly

o situaci v r. 1923: „Dá se tedy závěrem říci, že v r. 1923 měla KSN za sebou silnou menšinu mezi odborově organizovanými, a dokonce většinu mezi dělníky neorganizovanými.“ Tamtéž, str. 91. Další historik soc. demokrat Rosenberg dochází ke stejnému závěru: „Noch gegen Ende 1922 hatte die neu vereinigte sozial-demokratische Partei die grosse Mehrheit der deutschen Arbeiter umfasst. Im nächsten Halbjahr verschob sich das Verhältnis vollkommen. Zweifellos hatte im Sommer 1923 die KPD die Majorität des deutschen Proletariats hinter sich.“ Arthur Rosenberg: cit. dílo str. 158.

¹⁷ H. Remmele: Um den proletarischen Machtkampf in Deutschland. Die Kommunistische Internationale, Nr. 31–32, Jhg. V., S. 173.

¹⁸ Bericht über die Verhandlungen des III. (8) Parteitages der KPD, str. 35.

trpěny úřady, které byly proti nim zcela bezmocné. V některých případech jim i okresní hejtmanství vydalo legitimace, na jejichž základě jim povolilo bezplatně rekvírovat potraviny.¹⁹

Přestože byly říšskou vládou již v únoru 1922 zakázány, pokračovaly ve své činnosti, zejména tam, kde došlo k bojům i stávkám. Při takových událostech došlo zcela k přerušení již tak špatného zásobování potravinami. Tehdy se kontrolní výbory ujal samy zásobování a opatrovaly a rozdělovaly obyvatelstvu potraviny.

Na výzvu KSN z 15. 10. 1922 se počaly masově vytvářet další kontrolní výbory. V život je vyvolávala stále se zhoršující hospodářská a zásobovací situace. V jejich čele stáli převážně komunisté.

Vedle kontrolních výborů vznikaly dělnické obrany, později proletářské setniny. Akce kontrolních výborů vedly často ke srážkám s policií, případně s fašistickými organizacemi. Dělníci proto vytvářeli zvláštní oddíly, které chránily a kryly činnost kontrolních výborů, poskytovaly dělnickým demonstracím ochranu před útoky policie a dělnickým projevům a organizacím před útoky fašistických reakčních skupin. Z těchto obran se později vyvinuly proletářské setniny. V nich vedle komunistů byli zastoupeni soc. demokraté a bezpartijní. Soc. demokracie však svým členům zakazovala do nich vstupovat.

Výjimku tvořilo Sasko a Durynsko, kde soc. demokratické zemské vlády ponechávaly proletářským setninám plnou legalitu.

Setniny byly vojensky organizovány a podléhaly dobrovolné vojenské kázni. Nebyly sice ozbrojeny, ale konaly častá vojenská cvičení, pohotovostní nástupy apod. Proletářské setniny vznikaly především ve velkých průmyslových závodech a v průmyslových střediscích. Nejvíce se rozrostly v Sasku a v Durynsku, kde sestávaly z komunistů a sociálních demokratů. Pevnou a širokou organizaci vybudovaly též v Porúří, kde v nich přeládali komunisté.

Vytvářely se ovšem v Německu všude, ve větším rozsahu pak v Berlíně, Württembersku a v kraji Wasserkante. Tam, kde měli sociální demokraté silné pozice (např. Hamburk, Hannover), zakazovali svým členům do setnin vstupovat. Zde se také setniny skládaly téměř výlučně z komunistů.

Pruský ministr vnitra Severing se pokusil setniny zakázat již v lednu 1923 a jeho zákroku následovaly zákazy i jiných zemských vlád. Přes tyto zákazy se nepodařilo setniny likvidovat, stejně tak jako přes další zákaz Severingův v květnu 1923.²⁰

¹⁹ Archiv Institutu marxismu-leninismu při ústředním výboru Socialistické jednotné strany v Berlíně (v dalším IML). IML-12/55, Bl.76. V dopise říšskému ministerstvu vojenství v 19. 9. 1923 stěžuje si saský průmyslník na činnost proletářských setnin a kontrolních výborů: Oficiálně mi sdělilo okresní hejtmanství písemně, že lituje těchto poměrů, ale okresní hejtmanství Cvikov vydalo těmto lidem legitimace na jejichž základě směji bezplatně rekvírovat potraviny."

²⁰ Karl Severing patřil k pravicovým sociálním demokratům a ve své funkci tvrdě vystupoval proti komunistům. Hlásí se k tomu otevřeně ve svých vzpomínkách: „Můj postoj ke komunistům byl znám. Proniknutí komunistů do říšského a zemských sněmů, ještě více však jejich bezuzdné štvání v novinách a na shromážděních vyprovokovaly pruská úřední místa k nejostřejšímu bojovému postoji. Nebylo mým úmyslem

Proletářské setniny vznikaly znovu a znovu, zasahovaly do politických bojů a tvořily jeden z pevných orgánů jednotné fronty. Velkou pomoc při jejich vytváření vykonávaly závodní rady.²¹

Během třídních bojů nasbíral proletariát zkušenosti a vytvářel si své vlastní orgány. Ty často překračovaly svou činností daleko rámec buržoazní legality a samy se chápaly moci na některých úsecích, které náležely buržoaznímu státu. Přejímaly tak jeho funkce ještě před dobytím moci proletariátem. Buržoazní pořádek se rozpadal. V prohlubující se hospodářské a politické krizi v Německu začal boj o moc mezi buržoazií a proletariátem.

Strana dosahovala značných úspěchů ve vytváření akční jednoty dělnické třídy. V jejím vedení se však již tehdy projevoval vliv Brandlera, jenž kolem sebe soustředil celou skupinu lidí podléhajících oportunistickému pojetí jednotné fronty. V jednotné frontě viděli jen koalici se sociální demokracií, která umožní pokojnou evoluci bez revolučních zvratů a výkyvů.

Podlehli sami zcela iluzi legality a touto iluzí oslabovali revoluční hnutí mas.

KSN zůstávala mnohdy ve svých rozhodnutích za stupněm uvědomění a vyspělosti dělnických mas, které živelně šly do bojů a byly odhodlány k boji o moc. Tomuto vývoji vedení strany nestačilo, a proto mnohé akce dělnictva živelně se rozvíjející nedokázalo podchytit, vést je na vyšší stupeň a dále je rozvíjet. Již zde najdeme vysvětlení, proč později v době největšího revolučního vzestupu v Německu, v létě 1923, nedovedla KSN využít příznivé situace k dosažení vítězství proletariátu.

Tak jak vyrůstalo revoluční hnutí mas a vytvářela se jednota proletariátu, tak se začínalo na pořad dne dostávat vyvrcholení jednotné fronty: otázka dělnické vlády.

Myšlenka dělnické vlády jako cíle bojů jednotné proletářské fronty se vyskytuje poprvé na zasedání rozšířené EKI v červenci 1922. Názory na dělnickou vládu KSN nebyly nijak jednotné. Zatím co většina viděla v dělnické vládě koalici s jinými dělnickými stranami s cílem prosazovat zájmy dělnické třídy, vystupovala ve straně značná opozice, chápající dělnickou vládu jako synonymum diktatury proletariátu. Tato nejasnost ztěžovala

na tom ničeho měnit.“ A také sám podle toho zasahoval. Pokusil se již v lednu 1923 přimět říšského ministra spravedlnosti, aby setniny v celé říši rozpustil. Když toho nedocílil, zakázal je 12. 5. 1923 sám: „Dne 12. 5. jsem na území pruského státu rozpustil proletářské setniny. Již několik měsíců před tím jsem činnost proletářských setnin podvazoval tím, že jsem do míst, v nichž proletářské setniny vystupovaly, posílal Schupo.“ — Viz Karl Severing: *Mein Lebensweg*, sv. I., str. 337 a 386.

²¹ Tak již dne 27. 1. 1923 usnášejí se závodní rady v Lipsku na zakládání proletářských setnin v závodech, 7. 2. shromáždění závodních rad pro oblast rýnsko-westfálskou v Essenu, 27. 3. odborový svaz kovodělníků v Essenu. Proletářské setniny jsou budovány hromadně v Porúří i jinde. Svědčí o tom nejlépe májová demonstrace KSN v Berlíně, již se zúčastnily organizovaně proletářské setniny v síle 25 000 mužů. — *Die Rote Fahne* 27. 1., 8. 2., 13. 3. 1923. Podrobné vyličení o činnosti proletářských setnin viz ve studiích: Helmut Gast: *Die proletarische Hundertschaften als Organe der Einheitsfront im Jahre 1923* — *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, roč. 1954. Sešit 5 a Wilfred Hanisch: *Die Hundertschaften in Sachsen 1923*, Berlin 1958.

boj, a to tím spíše, že zostření politické a hospodářské krize stavělo boj o moc v Německu na pořad dne.²²

Všemi těmi problémy se zabýval III. (8) sjezd KSN, konaný ve dnech 28. 1.—1. 2. 1923 v Lipsku. Ani sjezd však nenašel správné řešení. Svými usneseními jen taktiku jednotné fronty a dělnické vlády oportunisticky zkreslil a ovlivnil tak další vývoj nepříznivě. Sjezd pojal správně bojová opatření jednotné fronty, ale mylně se domníval, že v Německu použití taktiky jednotné fronty závisí na „navázání na iluze a předsudky a potřeby širokých mas soc. demokratických dělníků“. Muselo být však jasno, že i když se hájí potřeby širokých mas, je právě smyslem jednotné fronty všechny soc. dem. iluze mas rozbít a odstranit. To však sjezdová usnesení neobsahovala.

Stejně tak plný rozporů byl způsob, jak mělo být dosaženo dělnické vlády. Sjezdové teze říkají: „Při důsledném uplatnění taktiky jednotné fronty je nutné volat masy do boje proti buržoazní vládě a získat je pro vytvoření dělnické vlády, která — opřena o mocenské prostředky buržoazního státu, nesena širokými masami dělnictva a jejich třídních orgánů, — pokusila by se prosazovat proletářský třídní zájem bezohledně proti buržoaznímu třídnímu zájmu.“²³

Dělnická třída se tedy má opřít o mocenské prostředky buržoazního státu, a to dokonce proti buržoazním třídním zájmům. Které to jsou mocenské prostředky buržoazního státu? Armáda, policie, četnictvo, byrokracie?

To všechno bylo v daném okamžiku tak prolezlé monarchismem a nejčernější reakcí, ba i fašismem, že se s těmito prostředky nedalo počítat. Tím méně proti třídním zájmům buržoazie. Tento oportunistický názor také nebyl proto sjezdem akceptován.

Je to jen pochopitelné, že při tomto pojetí nemohl být správný ani názor na dělnickou vládu. Lipský sjezd definuje dělnickou vládu se usnesl: „Dělnická vláda není ani diktatura proletariátu, ani pokojná parlamentní cesta k ní. Je to pokus dělnické třídy provádět dělnickou politiku v rámci a především prostředky měšťácké demokracie, opírající se o proletářské orgány a proletářské masové hnutí, zatím co diktatura proletariátu vědomě rozbíjí demokratický státní aparát, aby ho nahradila proletářskými třídními orgány.“²⁴

Pokusme se odpovědět si nejdříve na otázku, co jsou to prostředky měšťácké demokracie. O tom z rezoluce není zcela jasno. V dané situaci to mohly být jediné: Reichstag, zemské sněmy, obecní zastupitelstva, případně mocenské kulturní a hospodářské orgány státu.

Jak tehdy byly politicky složeny, tak se s nimi nedalo počítat. Nebylo možno vyčkávat, až opatření dělnické třídy potřebná a prospěšná budou těmito orgány schválena a provedena. Dělnická vláda musela chtít nechtě sáhnout k takovým opatřením bez souhlasu, případně nátlakem mas zdola si vynutit jejich tolerování.

Vždyť už zřizování kontrolních výborů a proletářských setnin a jejich

²² Pád Wirthovy vlády a její vystřídání vládou Cunovou. Další zbídačování způsobené placením reparací na účet pracujících. Daňový únik bohatých ve formě slev a povolování odkladů placení daní.

²³ Bericht über die Verhandlungen des III. (8) Parteitages der KDP, str. 415,

²⁴ Tamtéž, str. 420. Návrh rezoluce o jednotné frontě a dělnické vládě, str. 145—150.

činnost daleko překračovaly buržoazní pořádek! V měšťácké demokracii výmarské republiky bychom pro ně nenašli nikde nejmenší opory, nemluvě již o otázce ozbrojení dělnictva. Není tak stejné sporu o tom, že již dělnická vláda musela aspoň postupně odbourávat státní aparát a nahrazovat ho svými orgány. To bylo proveditelné ještě za buržoazního pořádku; bylo možno propouštět nespolehlivé příslušníky policie, armády i úřednictva a dosazovat na jejich místa lidi spolehlivé.

Jde o zásadní nepochopení dělnické vlády jako přístupu k proletářské revoluci, jak to měl na mysli IV. kongres KII. Dělnická vláda se nikdy nemohla omezit na rámec měšťácké demokracie a musela ho vědomě překročit, jakmile se k tomu naskytla příležitost, aby změnila sebe samu v diktaturu proletariátu. Otázku revolučního přerůstání v diktaturu proletariátu zřejmě III. sjezd KSN nepochopil. I když další ustanovení rezoluce jsou převážně správná a mluví dokonce o tom, že „dělnická vláda bude donucena k překonání odporu buržoazie překročit rámec měšťácké demokracie“, jako celek je rezoluce nesprávná, rozporná a musela při praktickém použití vést nezbytně k oportunismu. Je jistě zajímavé, že působila nejen uvnitř KSN a v Německu, ale vedla k oportunismu i mimo Německo, když pronikala do mezinárodního dělnického hnutí. Ovlivnila i vývoj v Komunistické straně Československa a téměř doslovně se její tvrzení objevilo v rezoluci I. řádného sjezdu KSČ o jednotné frontě a dělnické vládě. I zde způsobila nemalé těžkosti a zmatky.²⁵

Na sjezdu v Lipsku se rozvinula o těchto otázkách bojovná diskuse a vznikla zde značná opozice. Delegace okresů Berlín, Magdeburk, Wasserkante-Hamburk, Střední Porýní, Hesensko-Frankfurt a Lužice podaly odlišné návrhy rezolucí o jednotné frontě a dělnické vládě. Tento návrh obsahoval podstatně správnější pojetí dělnické vlády jako přechodné etapy k vybojování diktatury proletariátu.²⁶

Přestože řada soudruhů vystoupila v diskusi a hájila pojetí dělnické vlády jako přechodu k diktatuře proletariátu (Thälmann, Ulbricht, Stoecker a další), značná část opozice, jejíž hlavními mluvčími byli Maslow a Fischerová, ukázala se jako propadající výslovně levé úchylce. Podle nich byla dělnická vláda již diktaturou proletariátu a bylo o ni nutno usilovat bez jakékoliv přechodné etapy.

Zřejmě z obav před levičáctvím pak většina delegátů (118 hlasů proti 59) přijala rezoluci, v níž formulace dělnické vlády byla taková, jako je shora uvedeno. V dané historické situaci představovala tato formulace oportunistické pojetí dělnické vlády.

²⁵ Protokol I. řádného sjezdu KSČ, str. 12. Na sjezdu KSN v Lipsku byl jako delegát za KSČ s. Karel Kreibich. Ten si rezoluci lipského sjezdu odvezl. Druhého dne začínal sjezd v Praze. Karel Kreibich vypracoval pro sjezd návrh rezoluce o jednotné frontě a dělnické vládě a zřejmě pod vlivem lipského sjezdu formulaci o dělnické vládě do svého návrhu převzal. Viz Pavel Reiman: V dvacátých letech, str. 83.

²⁶ Sub. 23. Cit. dok., str. 149. „Dělnická vláda není ani diktatura rad, ani demokratická koaliční vláda ... Na druhé straně není ani náhradou za diktaturu rad: musí vést boj o diktaturu rad a vznik dělnické vlády znamená počátek boje o diktaturu rad.“ Při uvádění pojmů „okresní“ a „krajský“ je si nutno uvědomit, že správní a územní organizace je jiná než u nás. Okres — Bezirk — je vyšší správní jednotka než kraj — Kreis. Rovná se našemu kraji. Naopak „Kreis“ se rovná našemu okresu a je podřízen Bezirku.

VYVRCHOLENÍ BOJE

Rok 1923 se stal v Německu rokem rozhodujícího zlomu, kdy vyvstala otázka boje o moc. V listopadu 1922 padla Wirthova vláda, složená ze zástupců maloburžoazie a soc. demokracie a provádějící politiku plnění rozhodnutí versailleského míru na účet proletariátu. Byla vystřídána vládou Cunovou, vládou zástupců těžkého průmyslu, trustů a monopolů, podporovanou sociální demokracií.

Sociální demokracie do Cunovy vlády nevstoupila jediné pod tlakem svých členských mas, které byly značně ovlivněny komunistickou agitací a byly proti kompromisům s buržoazií. Parlamentní frakce soc. demokracie rozhodla 80 hlasy proti 48 do Cunovy vlády nevstupovat. Výsledek hlasování není příliš přesvědčivý a soc. demokracie také v dalším Cunovu vládu bezvýhradně podporovala. Když počala nová vláda omezovat demokratická práva a propouštět státní zaměstnance a úspory tak docíleně používat k placení reparací, sociální demokraté pro tyto návrhy hlasovali, ačkoliv směřovaly otevřeně proti zájmům dělnické třídy. Stejně jednali i v celé řadě dalších opatření nové vlády.

Tato vláda přešla k politice odporu proti versailleskému míru. Ne však ve snaze ulehčit pracujícím. Versailleským mírem bylo odtrženo Alsasko od Německa. Byla tak odtržena alsaská ruda od porúrského uhlí. Porúrské uhlí potřebovalo alsaskou rudu a alsaská ruda porúrské uhlí. Němečtí průmyslníci vedli jednání s francouzskými podnikateli o vytvoření společného montánního trustu, jenž by oba zdroje surovin sjednotil. K dohodě nedošlo, protože francouzští kapitalisté požadovali v novém trustu majoritu a němečtí ji nebyli ochotni postoupit.²⁷

Tomuto ztroskotání předcházela jednání s vysokými kruhy francouzského průmyslu, o nichž byl informován na německé straně jen prezident Ebert a německý vyslanec ve Washingtonu dr. Wiedfeldt, bývalý ředitel Kruppova koncernu. Stinnes vypracoval plán, který umožňoval sanaci hospodářství Německa a vytvoření možnosti zaplatit válečné dluhy.

To ovšem na účet německých pracujících, za úžasně výhodných podmínek pro kapitalisty. Podle tohoto plánu měla být prodloužena pracovní doba na 10 hodin, zakázány stávky, státní podniky přeorganizovány podle soukromokapitalistických zásad, zvýšená ochrana soukromého vlastnictví, podnikatelé daňově zvýhodněni a celé zákonodárství mělo být revidováno tak, aby poskytovalo největší výhody výrobě.²⁸ Tento plán znamenal prakticky zotročení německých pracujících na dlouhou řadu let.

²⁷ V zasedání říšského sněmu dne 13. ledna 1923 citoval komunistický poslanec Paul Frölich článek časopisu „Rheinische-Westfälische Zeitung“, dle něhož Stinnes prohlásil v Říšské hospodářské radě, že nemůže vytvořit koncern s Louchérem, v němž Louchéř by měl 60 % a Stinnes 40 %. — George W. F. Hallgarten: „Hitler, Reichswehr und Industrie. Zur Geschichte der Jahre 1919–1923.“ O autentičnosti této zprávy nemůže být sporu. „Rheinische Westfälische Zeitung“ byl vlastnictvím Stinnesova koncernu, a byl tedy o činnosti Stinnesa informován spolehlivě.

²⁸ Celý plán v plném znění je otištěn v citovaném díle Georga W. F. Hallgartena, str. 52–57. Jde o dokument, který byl tehdy v držení amerického velvyslanectví, které bylo o celé akci Stinnesen informováno. Stinnes jako celá tehdejší německá velkoburžoazie dobře věděli, že bez podpory USA jsou jakékoliv dohody nemožné a také s podporou USA počítali, a to ještě po celou dobu okupace Porúří. Tato okupace

Nová Cunova vláda odmítla politiku plnění reparací a ve snaze donutit francouzské kapitalisty k ústupkům, počala placení reparací sabotovat. Toho však využila francouzská vláda, která měla na plnění válečných náhrad eminentní zájem a uchýlila se k získávání tzv. věcných záruk. Dne 11. ledna 1923 francouzská a belgická armáda obsadily Porúří vojensky. Během okupace Porúří pak stoupl počet cizích vojáků přibližně na sílu 100.000 mužů.

Okupace Porúří se stala pro německou buržoazii dobrým obchodem, jehož výlohy platil německý proletariát. Německá vláda odpověděla na okupaci Porúří tím, že zastavila zcela placení reparací Francii a Belgii a že vyhlásila politiku pasivního odporu. Železničářům, státním zaměstnancům a úředníkům i obyvatelstvu v okupované oblasti bylo nařízeno, aby neposlouchali příkazů okupačních úřadů. Růrstí těžaři překládali vedení svých podniků do neobsazených území, např. Stinnes přestěhoval vedení svého koncernu do Hamburku.

To vedlo automaticky k zastavení provozu na většině šachet a ve většině podniků. Bez vedoucích techniků a úředníků byl provoz nemožný. Ostatně dělnictvo velmi ochotně vstupovalo do stávků v oprávněné snaze zabránit imperialistickému útoku na svá vlastní práva, odmítajíc pracovat pod vojenským dohledem a za značného omezení politických práv.

Růrstí průmysloví magnáti politiku pasivního odporu uvítali a halasně ji prosazovali, ale těžbu uhlí na svých šachtách nezastavili. Dovedli si z okupace udělat dobrý a výnosný obchod. A tak Francie, i když v prvních dnech okupace dostala z Porúří daleko méně uhlí než kdykoliv předtím, dokázala brzy pomocí svých vlastních železničářů odvoz uhlí stupňovat.

Naproti tomu pracující to mínili s odporem proti okupaci velmi vážně. Kongres závodních rad v Essenu se z iniciativy KSN usnesl, aby dělníci zastavili práci na dolech, které byly obsazeny vojenskými posádkami. Aby vytěžené uhlí nemohlo být odváženo do Francie, vyzval kongres horníky, aby uhlí z hald si rozebírali jako svůj deputát.

KSN pak požádala, aby vytěžené uhlí převzaly obce a rozdělily ho bezplatně pracujícím, kteří trpěli tak jako tak nedostatkem všeho druhu. Těžaři se takovým řešením vzpírali. Je řada případů, kdy horníci odmítli pracovat pro okupanty, ale vlastníci dolů trvali na tom, aby se těžilo dále. Mnohde se dovolávali i pomoci okupantů proti vlastním stávkujícím horníkům.²⁹

Pro těžaře to bylo velmi výhodné. Říšská vláda totiž rozhodla, že převzme na svůj účet všechno vytěžené uhlí během okupace a dávala maji-

byla provedena Francií a Anglií bez souhlasu USA a Velké Británie. Oba tyto státy zachovávaly během konfliktu neutralitu, a proto německá buržoazie počítala s podporou svých plánů z jejich strany.

²⁹ Na dole „Concordia“ u Oberhausenu odmítli horníci po obsazení dolu francouzskou posádkou další těžbu. Správa dolu však žádala, aby v práci pokračovali. Každému, kdo neuposlechne, hrozila propuštěním, a dokonce i tím, že požádá Francouze o vojenskou pomoc proti stávkujícím. Podobně na šachtě „Ernestine“ vstoupili horníci do stávků proti vojenskému obsazení závodu. Správa dolu však trvala na pokračování v těžbě a zdůvodnila svůj požadavek tím, že podle rozhodnutí ADGB nesmí stávkovat více než 24 hodin. — Die Rote Fahne 27. 6. 1923.

telům dolů pod názvem „úvěrové pomoci“ bohaté úvěry na udržení podniků v dobrém stavu, případně za uhlí, které okupanti odvezli do Francie, vyplácela těžářům až 80 % celkové hodnoty.

KSN dokonce zjistila, že rúrstí uhlobaroni za zády lidu, v době, kdy hlásali pasivní odpor, jednali s Francouzi a dosáhli slibu, že odvezené uhlí jim bude zapláceno. Odhalil to Ernst Thälmann ve své řeči v říšském sněmu: „Když komunistická strana Německa žádala, aby vytěžené uhlí bylo prostřednictvím obcí rozděleno pracujícím, aby se ho nemohli zmocnit francouzští kapitalisté, majitelé dolů odmítli uhlí vydat k rozdělení, poněvadž jim ho Francouzi slíbili zaplatit.“³⁰

Francouzští okupanti brzy po obsazení zastavili vývoz koksu a uhlí do ostatního Německa, održili obsazenou část celní hranicí od území neobsazeného a přerušili mezi oběma částmi styk. Německo se tím dostalo do ještě větší krize než před tím. Většina německého uhlí a značná část základních surovin se těžila v Porúří. Omezení těžby v Porúří a zastavení vývozu do ostatního Německa ochromilo celý německý průmysl, takže nezaměstnanost a bída nesmírně stouply.

Buržoazie sama na tom však nijak neprodělala.

Zisky, které podnikatelům ušly zastavením výroby, hradila jim vláda ve formě „porúrské pomoci“ a bohatými úvěry pod názvem „úvěrové pomoci“. Zatímco dělníci zastavených podniků dostávali nepatrnou podporu v bezcenné měně, kapitalisté bohatě čerpali z uvedené „pomoci“ a získané prostředky ukládali ihned do věcných hodnot (koupě akcií, továren, nemovitostí) nebo je vyváželi do zahraničí, kde za ně nakupovali devizy a ty tam bezpečně ukládali. Takový únik zrychloval inflaci a umožňoval kapitalistům poskytnuté úvěry v několika dnech zaplatit státu ve znehodnocené měně. Prostředky získával stát zvyšováním daňového zatížení pracujících a tiskem papírových peněz.

Neomezené vydávání bankovek vedlo k inflaci, pro niž nebylo v dějinách období. Oběh peněz se zvětšoval den ze dne, kurs marky překotně klesal. Mzdy vyplácené večer neměly již druhého dne ani zlomek své hodnoty. Bída pracujících narůstala s růstem cen všeho zboží. Spotřeba klesala hluboko pod úroveň nejtěžších válečných i poválečných roků. Pracující trpěli hladem a podvýživou.

Jestliže počátkem ledna v době okupace Porúří stál 1 dolar 18.000 RM, počátkem května stál již 46.000 RM, koncem května již 70.000 RM, koncem června 150.000 RM a koncem července již více než 1 milión RM.³¹

³⁰ Ernst Thälmann: Reden und Aufsätze zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, sv. I., str. 102.

³¹ Erich Eyck: cit. d. str. 329–330.

Průměrný kurs dolaru v RM činil v měsících lednu–září 1923:

leden	18 000 RM	červen	110 000 RM
únor	27 900	červenec	349 000
březen	21 200	srpen	4 600 000
duben	24 500	září	98 800 000
květen	47 000		

V prosinci 1923 dostoupil pak částky 4 miliardy 200 milionů RM. Viz Friedrich Stampfer: Die ersten 14 Jahre der deutschen Republik, str. 323.

S prodlužováním politiky pasivního odporu proti okupaci Porúří prohlubovala se inflace a z ní vyplývající finanční a hospodářská krize, která zachvacovala Německo. Náklady pasivního odporu, které vláda hradila ze státních prostředků, zaváděly Německo stále hlouběji do hospodářského rozvratu.

Přitom těžká hospodářská situace nepostihla vůbec vrstvy podnikatelské a velkostatkářské, ale pocítily ji především pracující a dělnictvo. V dalším průběhu této krize vtáhla inflace do svých vírů drobnou buržoazii, obchodníky a řemeslníky, příjemce platů – úředníky a učitele, stejně jako představitelů svobodných povolání – lékaře, architekty apod. Nevyhnula se ani drobným rolníkům a nejtvrději postihovala ty, kteří byli odkázáni na penze, důchody a renty. Jejich osud byl nejubožejší z nejubožejších.

Inflace, která probíhala na počátku roku 1923 již rychle, ale s určitou vývojovou plynulostí, změnila se od dubna 1923 v bezedný pád, piný horečnatosti a nepředvídanosti.

Od dubna do srpna sletěla marka na tisícinu své květnové hodnoty. V měsíci září však nastává pád, jež nelze již postihnout ani měřit. Jestliže průměrný kurs marky v srpnu se rovnal 4,600.000 M za 1 dolar, pak za měsíc, v září stál dolar již 98,000.000 M, na konci září již 160,000.000 M a v říjnu se tento tanec cifer rozvíjel dál a dál k miliardám, k neznámému konci.

Tímto hlubokým pádem marky rostly závratně ceny všeho spotřebního zboží, především potravin, a to podstatně rychleji, než rostly mzdy pracujících. Pokles marky byl tak rychlý – ne již ze dne na den, ale z hodiny na hodinu – takže mzdy stanovené ráno, ztrácely svou hodnotu, když byly večer vyplaceny a do druhého dne mnohdy pozbyly ceny zcela. I když proto byly vypláceny mzdy denně, nestačila jejich částka několik hodin po výplatě na koupi toho nejpotřebnějšího.

Mzdová jednání vedená odborovými organizacemi pozbyla jakéhokoli významu. Pokles marky nebylo možno odhadnout a mzda stanovená jeden den nepředstavovala již druhého dne žádnou hodnotu.

I když průběhem doby nominální hodnota mezd stoupala, jejich reálná hodnota trvale klesala. Sledování mezd a jejich reálné hodnoty to plně potvrzuje, i když lze vycházet jen z odvětví, kde potřebná data jsou k dispozici, či jsou rekonstruovatelná.^{31a}

Při sledování těchto dat jde o lépe placená průmyslová odvětví. I v nich však byly mzdy pod existenčním minimem. Situace v odvětvích hůře placených byla podstatně horší a mzda převážné většiny pracujících byla pod existenčním minimem.^{31b}

Při tom ceny potravin a základních potřeb stoupaly podstatně rychleji než mzdy a již počátkem roku 1923 předstihly značně růst mezd. Během roku 1923 se situace mnohonásobně zhoršila.^{31c}

Bez ohledu na stálý a trvalý pokles reálné mzdy se zhoršovala situace zásobovací, takže nebylo možné mnohdy za peníze vůbec nic koupit a pracující upadali do hladu a nouze. Potravin a zboží mizely z trhu, neboť jejich majitelé je nebyli ochotni prodávat za bezcenné peníze. Podnikatelé sice vyráběli a vzhledem k nízkým a snadno placeným mzdám mnohdy ve zvětšené míře. Zboží však v Německu nedávali na trh. Výsledky pro-

dukce byly vyváženy, neboť nepatrné náklady na mzdy umožňovaly jim na zahraničních trzích výhodnou konkurenci.

Zde bylo zboží prodáváno za hodnotnou valutu a získané prostředky v cizině byly buď ukládány, nebo za ně byly nakupovány suroviny pro novou výrobu. Případně byly zisky v Německu proměňovány ve věcné hodnoty a nakupovány za ně nemovitosti, pozemky nebo drobné podniky, které nesnesly konkurenci. Tak unikaly stále z oběhu hodnoty do zahraničí a prohlubovala se inflace i hospodářská krize.

Podobně jednali i velkostatkáři, kteří přestali zcela zásobovat vnitřní

^{31a} Jürgen Kuczynski: Die Geschichte der Lage der Arbeiter in Deutschland von 1789 bis in die Gegenwart, sv. I., díl 2., str. 223–224.

Wochenlöhne für einzelne Arbeitergruppen, 1919 bis 1923 (1913 = 100)

Jahr und Monat	Reichsbahnarbeiter		Untertage Bergarbeiter	Setzer
	Gelernte	Ungelernte		
1919	400	530	340	300
Januar 1920	500	670	600	450
Dezember 1920	760	1 010	990	770
Januar 1921	850	1 140	1 000	770
Dezember 1921	1 400	1 880	1 780	1 500
Januar 1922	1 510	2 030	1 810	1 570
Dezember 1922	40 000	55 390	45 230	38 570
Januar 1923	64 380	89 010	69 570	62 440
Dezember 1923	69 440*	78 990*	86 200*	81 520*
* Milliarden				

Index der wöchentlichen Reallöhne für einzelne Arbeitergruppen, 1919 bis 1923 (1913 = 100)

Jahr und Monat	Reichsbahnarbeiter		Untertage- Bergarbeiter	Setzer
	Gelernte	Ungelernte		
1919	92	120	82	72
Januar 1920	67	90	80	61
Dezember 1920	66	88	85	67
Januar 1921	72	96	84	66
Dezember 1921	72	96	91	77
Januar 1922	69	94	83	72
Dezember 1922	55	76	62	53
Januar 1923	44	61	48	43
Dezember 1923	58	66	73	68

Maurerlöhne und Existenzminimum in Berlin, 1913 bis 1914 und 1920 bis 1923

Jahr und Monat	Wochenlohn (Mark)	Wöchentl. Existenz- minimum für Familie mit 2 Kindern (Mark)
1913–1914	41,82	28,80
März 1920	204,70	322,00
Juni 1920	299,00	304,00
September 1920	312,80	299,00
Dezember 1920	312,80	327,00
März 1921	324,30	298,00
Juni 1921	324,30	311,00
September 1921	377,38	349,00
Dezember 1921	547,31	557,00
März 1922	715,56	789,00
Juni 1922	1 472,00	1 195,00
September 1922	3 552,62	4 714,00
Dezember 1922	14 950,00	24 994,00
März 1923	69 283,00	71 121,00
Juni 1923	185 344,00	252 582,00
September 1923	565 000 000,00	427 000 000,00
Dezember 1923	32,44*	30,89*
* Rentenmark		

^{31c} Die Rote Fahne 11. 1. 1923.

Stand der Kleinhandelspreise am 10. Februar 1923 und ihre Steigerung gegenüber 1914

Kleinhandelspreis pro Pfund in Mark	Durch- schnitt 1914	Juni 1922	10. 12. 1922	10. 2. 1923	Steigerung gegen 1914
Blutwurst	1,00	54,00	920,00	4 600,00	4 600fach
Schweinefleisch	1,00	64,00	900,00	5 200,00	5 200fach
Butter	1,20	80,00	1 700,00	7 400,00	6 167fach
Margarine	0,50	40,00	1 100,00	5 400,00	10 800fach
Kartoffeln	0,03	2,30	10,00	40,00	1 333fach
Brot	0,45	22,00	500,00	2 200,00	4 889fach
Petroleum (1 Liter)	0,30	16,00	600,00	2 700,00	9 000fach
Seife (1 Stück)	0,10	30,00	150,00	1 000,00	10 000fach

trh svou produkcí. Potraviny byly opět buď vyváženy, či prodávány i na domácím trhu, ale pouze za hodnotnou valutu a nikoliv za bezcennou marku. Mzdy tak pozbyly prakticky jakékoliv ceny.

Všichni tito podnikatelé z krize jen těžili. Používali hojně státních úvěrů i úvěrů bankovních, které pak po krátké době spláceli v bezcenné měně velmi snadno. Stejně tak propláceli v bezcenné měně daně i mzdy pracujícím. Při tom za výsledky práce získávali hodnotnou zahraniční valutu.

Drobní živnostníci a obchodníci upadali do stejné bída jako dělníci. Své skrovné zásoby vyprodali a nové zboží již nezískali, poněvadž neměli k dispozici devizové prostředky, za něž by jedině od velkých podniků mohli získat zboží. Do stejné situace se dostávali i drobní rolníci. Přebytky jejich produkce byly nepatrné, a byly-li jednou prodány za marky, nedávaly ani tolik, aby rolník mohl opatřit potřebné nářadí a inventář. Pokud se tedy zemědělci neoddali spekulaci, trpěli vbrzku stejně jako ostatní. Příjemci pevných platů, jako úředníci, učitelé, se při poměrně dlouhých výplatních termínech dostávali ještě do horší nouze. Jejich platy měsíčně vyplácené pozbyly vůbec hodnoty. Nebyli na tom o mnoho lépe ani příslušníci svobodných povolání, odkázáni na honoráře za svou práci. Drtivá většina obyvatelstva Německa propadla bídě a hladu.

Koncem roku 1923 se situace ještě zhoršila prohlubující se nezaměstnaností. Počátkem a v průběhu r. 1923 nebyla nezaměstnanost nijak veliká, i když Německo nedosáhlo předválečné produkce. Podnikatelé vypláceli nízké mzdy ve znehodnocené měně a to jim umožňovalo udržet i rozvíjet výrobu, zaručující dobré zisky. Koncem roku 1923, zejména po vzdání pasivního odporu, se ukazovalo, že tato situace nemůže mít dlouhého trvání a že musí skončit krachem.

Proto se podnikatelé začali stahovat z výroby a prostředky během dřívější ziskové ukládali do věcných hodnot, zásob zboží a surovin s cílem vyčkat konsolidace poměrů.

Tím však se začala objevovat citelná nezaměstnanost, která pak rychle narůstala. Vyřazovala z možnosti výdělků další statisíce dělníků a vydávala je pomalé smrti hladem. Jediným prostředkem existence byly podpory v nezaměstnanosti; ty však byly minimální a nedalo se za ně při znehodnocené měně žít.^{31d}

Všechny tyto okolnosti zasahovaly čím dále větší masy obyvatelstva a byly jednou z příčin, z nichž rostla v Německu revoluční situace a narůstala v mohutnou sílu.

KSN kladla od počátku tomuto vykořisťování odpor. Ještě před obsazením Porúří svolala mezinárodní konferenci, která se konala v Essenu 6. 1. 1923 za účasti komunistických stran Německa, Československa, Francie, Itálie, Anglie, Belgie, Holandska a delegátů Rudé odborové internacionály, Kom. internacionály, mládeže, francouzských i německých odborů.

Konference vydala prohlášení proti obsazení Porúří a výzvu k vytvoření mezinárodní jednotné fronty proti kapitalistické ofenzivě a nebezpečí nové války. Již v tomto prohlášení odmítla KSN pokusy něm. buržoazie o vytvoření tzv. „Národní jednoty“, v níž by dělníci hájili zájmy kapitalistů:

„Vaším společným nepřítelem je německý a francouzský kapitalista. Vaší nejnaléhavější povinností je boj proti buržoazii vlastní země.“³²

K organizování společného boje bylo zvoleno z účastníků společné mezinárodní komitě. Komitě zahájilo ihned svou činnost ve všech zemích, i mezi vojáky okupačních armád. Agitací mezi vojáky vynikala německá komunistická mládež.

KSN stála před složitým úkolem: odrazit pokusy německé buržoazie o utvoření „národní jednoty“, která by nezbytně vedla k šovinismu, a současně zaměřit boj proti francouzskému imperialismu a kvůli okupačních armád, jejich velitelství se pokoušelo korupcí přimět dělníky k zahájení práce. To se KSN v podstatě podařilo. Příkladem je její výzva k pracujícím „Porazte Poincarého v Porúří a Cuna na Sprévé“, v níž se říkalo: „... Do boje proti loupeživému kapitálu Francie! Do boje proti lupičským plánům Poincarého. Do boje proti Stinnesovi, Thyssenovi, Kruppovi a jejich pomocníkům z Cunovy vlády! Ať žije solidarita německého a francouzského proletariátu proti francouzské a německé buržoazii!“³³

Ne tedy v jedné frontě s vlastní buržoazií proti francouzskému imperialismu, ale společně s francouzským dělníkem proti buržoazii německé a francouzské. To byla zásadní linie proletářského internacionalismu, kterou se úspěšně KSN dařilo prosazovat a paralyzovat sklony k buržoaznímu nacionalismu německou buržoazií zanášenému mnohdy úspěšně i do dělnické třídy.

Jestliže reformisté i tentokrát odmítali společný boj, v dělnických masách byla nálada jiná. Říšský výbor závodních rad zahájil boj za dělnickou vládu. Sjezdy závodních rad v Lipsku a v Remscheidu vydaly výzvy k zakládání společných Dělnických obran na závodech. Masy měly plnou důvěru ke KSN a šly za ní. V celém Německu se rozhořel boj proti oku-

^{31d} Die Weimarer Republik. (Dokumente und Materialien.) Str. 58–59.

Unterstützungssätze und Existenzminimum (Juli 1922 bis September 1923)

Unterstützung	(Mark)	Existenzminimum	(Mark)
1922		1922	
1. Juli–13. August	253,50	Juli	1 763
1.–15. Dezember	1 830,00	1.–15. Dezember	24 395
1923		1923	
1.–14. Januar	4 650,00	1.–15. Januar	30 383
12.–28. Februar	20 400,00	15.–28. Februar	80 350
1.–13. Mai	27 900,00	1.–15. Mai	107 321
16.–24. Juni	58 500,00	16.–30. Juni	306 488
1.–8. Juli	105 000,00	1.–15. Juli	688 589
5.–11. September	28 380 000,00	1.–15. September	170 620 506

³² Die Rote Fahne 9. 1. 1923.

³³ Tamtéž 23. 1. 1923.

paci Porúří, proti fašismu, nebezpečí války a za dělnickou vládu. Výbor závodních rad v Porýní-Vestfálsku dal podnět k svolání nové mezinárodní konference na ochranu zájmů proletariátu.

Dne 18. března 1923 sešla se mezinárodní konference ve Frankfurtě n. M. za účasti komunistických stran Německa, Francie, Itálie, Československa, Belgie, Holandska, Jugoslávie, Švýcarska, Skandinávie, zástupců KI, ROJ, KIM, soc. dem. strany Německa, francouzských odborů a říšského výboru závodních rad. Byla to velmi široká mezinárodní akce, která vytvořila společný orgán pro vedení boje proti přípravě nové války, obsazení Porúří, podmínkám versailleského míru, fašismu, za propuštění proletářských vězňů, vytvoření mezinárodních kontrolních výborů, jež by zabránily transportovat zbraně, a v Německu za svržení Cunovy vlády a dosazení vlády dělnické.³⁴

Boj německého proletariátu přešel tak na širokou mezinárodní bázi. Zejména Komunistická strana Francie rozvinula ve své zemi širokou agitaci a řadu demonstrací proti útoku francouzského kapitalismu na německý proletariát.

V Německu se zápas stupňoval den ze dne, rostla vlna stávek a demonstrací, hladových bouří. Cunova vláda nevystačila již s policejní mocí a orientovala se stále otevřeněji na různé tajné reakční organizace. Příslušníci těchto organizací odcházeli do obsazeného Porúří a zde za mlčenlivého souhlasu vlády páchali teroristické činy proti okupační moci, sabotáže a atentáty. Často plnili i úlohu provokatérů proti dělnickému hnutí a rozbíječů dělnických demonstrací a akcí.

Armáda v té době organizovala jednotky černého reichswehru tím, že z vojenských organizací Stahlhelm, Wehrwolf, Bund Oberland a jiných přiváděla dobrovolníky do zvláštních jednotek, případně do policie. To se dalo v Bavorsku, Prusku i v Sasku. Již v lednu 1923 upozornil saský předseda zemské vlády Buck, že v Sasku navazuje armáda nejužší styky s různými „Selbstschutzorganizacemi“, že je vyzbrojuje a že zde zřizuje tajná skladiště zbraní.³⁵

Činnost reakčních, fašistických a jiných organizací vyvolávala pochopitelně protiakce pracujících. Dělnictvo zakládalo další a další proletářské setniny. Jejich počet v té době vzrůstal, neboť pracující v nich viděli jedinou ochranu proti vzrůstajícímu nebezpečí reakce.

Na dělnických shromážděních se začíná stále častěji objevovat požadavek svržení Cunovy vlády. Inflace se prohlubovala a s ní bída dělnických mas i maloměstských vrstev. Rozmáhá se činnost kontrolních výborů, které pod ochranou proletářských setnin zasahují do zásobování, bojují proti lichvě, snaží se opatřit byty pro nebydlící atd. Buržoazní pořádek se rozpadá a ani sociální demokracie již nestačí spolehlivě ovládat své členstvo. Vzrůstá počet levých sociálních demokratů ochotných postupovat společně s KSN proti kapitalismu. I když jejich představy nejsou zcela jasné, účastní se pod vedením orgánů jednotné fronty bojů a akcí.

Kromě jiného potvrzují to oslavy 1. máje 1923 v Berlíně, kde v průvodech KSN pochoduje mnoho levých soc. dem. dělníků a v proletářských

³⁴ Tamtéž 22. 3. 1923.

³⁵ Karl Severing, cit. d. str. 431.

setninách, které v počtu 25.000 mužů nastupují v sevřených útvarech, jdou vedle komunistů bezpartijní i sociální demokraté.³⁶

Marně vydává pruský ministr vnitra Severing dne 12. května 1923 zákaz proletářských setnin a po něm stejně marně tak činí další zemské vlády. Rostou nové proletářské setniny např. v Bielefeldu, Wolfenbüttlu, Brunšviku a vstupují do nich často i soc. dem. dělníci, ačkoliv představenstvo jejich strany to členům zakazuje. Největší rozvoj setnin se projevuje v Sasku a Durynsku, kde si udržely legalitu a kde spolupráce KSN a levých sociálních demokratů se rozvíjela nejúspěšněji.

Monopolistické kruhy německé se pokoušejí dohodnout s francouzským imperialismem v otázce Porúří a řešit zde situaci na účet pracujících především prodloužením pracovního dne a stoupajícím zatížením daňovým i další inflací. KSN reaguje na tyto pokusy a obrací se na pracující s výzvou, nazvanou „K nabídce Cunovy vlády“, kde ukazuje otevřeně východisko ze současné krize. „Skutečnou záchranu před hrozící katastrofou a bezmezným zotročením dělnictva může vytvořit jediné dělnická vláda, která se opírá o bojovou a obětavou jednotnou frontu a její orgány (závodní rady a proletářské setniny) a přitáhne proletariát dohodových zemí i Sovětů k obraně proletářského Německa a podrobí celé hospodářství centralizované proletářské kontrole.“³⁷

Stávkové a protestní hnutí se rozrůstá v květnu a v červnu po celém Německu. Nejdále dospělo v Porúří, kde pod vedením KSN stádkovalo více než 400.000 hutníků a horníků. Velmi se zde osvědčily kontrolní výbory a proletářské setniny. Kontrolní výbory přebíraly zásobování stávkujících a proletářské setniny ochraňovaly akce stávkujících před útoky provokatérů i policie. Někde se z obranných bojů vyvinuly akce, v nichž proletářské setniny převzaly prakticky v obcích moc (Gelsenkirchen). V době vyvrcholení stávkového hnutí rozhodlo ústředí KSN stávkou ukončit. Vycházelo při tom z předpokladu, že v ostatním Německu není situace příznivá a porúřská stávka nenachází dosti ohlasů.

Tento názor neodpovídal však skutečné situaci a dalšímu vývoji. Stávkové hnutí zachvacovalo celé Německo. V červnu stádkovalo 100.000 horníků v Dolním Slezku, o něco později 120.000 zemědělských dělníků v Horním Slezku, v červenci 130.000 berlínských kovodělníků, koncem července a počátkem srpna horníci v hnědouhelném revíru Cvikov-Olešnice a v průmyslových oblastech Saské Kamenice a Aue. Bojových a nových forem nabylo stávkové hnutí právě zde v Sasku.

Tak stávkující horníci ve Cvikově, Olešnici, Lugau se sešli na mohutných shromážděních a v mnohatisícových počtech obklíčili důlní správy. Své obklíčení neskončili, dokud jim podnikatelé nezvýšili mzdy.

Na jiných místech pod ochranou proletářských setnin táhli stávkující k bytům podnikatelů a odvedli je na svá shromáždění či do dělnických domů a nepropustili dříve, dokud nevyhověli jejich požadavkům. Takové akce proběhly v oblastech Saské Kamenice, Aue, Meerane, Döbeln.

³⁶ Die Rote Fahne 2. 5. 1923.

³⁷ Tamtéž 4. 5. 1923 — Provolání KSN „Zum Angebot der Cuno Regierung“ bylo usneseno na zasedání ÚV KSN ve dnech 16.–17. 5. 1923. Viz „Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD“, str. 64–73.

Kontrolní výbory zde řešily samy otázky zásobování potravinami. Zaba-vovaly nákladní auta, odjížděly na venkov, zde na velkostatečích zaba-vovaly zatažené potraviny a prodávaly je za stanovené ceny pracujícím. Policie byla proti tomu naprosto bezmocná. Někde okresní úřady vydáva-ly kontrolním výborům povolení k rekvizicím. Namnoze sami policejní úředníci nakupovali od kontrolních výborů potraviny pro své rodiny.³⁸

Odhodlání bojovat v jednotné frontě za zlepšení situace pracujících a za svržení Cunovy vlády, která vzrůstající těžkosti nedovedla řešit, se od července projevuje stále zřejměji. Nálada mas je více než rozhodná a za-sahuje stále více bezpartijní a sociální demokraty.³⁹

To potvrdil i průběh akce „Den boje proti fašismu“, kterou uspořádala KSN 29. 7. 1923. Růst nejrůznějších ozbrojených reakčních organizací signalizoval hrozící nebezpečí fašismu. KSN ve své výzvě z 11. července 1923 nazvané „An die Partei“ před nebezpečím fašismu varovala.⁴⁰ Roz-hodla se proto také na den 29. července 1923 uspořádat demonstraci proti fašistickému nebezpečí.

Vláda se pokusila demonstraci překazit tím, že vydala pro tento den zákaz projevů a průvodů pod širým nebem. KSN mobilizovala masy, a poněvadž nálada byla velmi bojovná, rozhodla se tuto akci provést i přes zákaz vlády. Teprve v poslední chvíli poněkud ustoupila a usměrnila akci tak, aby projevy byly pořádány v uzavřených místnostech. Přesto nástup byl tak mohutný, že na mnohých místech se demonstrace rozlily do ulic a konaly se pod ochranou proletářských setnin, aniž by se kdo odvážil je rozpustit. Zejména v Porúří a Horním Slezku. Den boje proti fašismu pro-kázal, že dělnická třída překračuje již rámec obranných bojů a přechází od bojů hospodářských k politickým. I když byla možnost tento boj dále stupňovat až k vyvolání politické krize, nevyužila KSN této možnosti a boj zastavila.

Události se dostaly do pohybu, jež nebylo možno zastavit. Zbídačování mas pokračovalo urychleným tempem. Inflace směřuje již do bezedna. Koncem července stojí dolar více než milión RM a během srpna stoupá až na 10 miliónů. Masy v nesčetných demonstracích vystupují proti Cuno-vě vládě hladu.

Ústřední výbor KSN dospívá na zasedání ve dnech 5.–6. 8. 1923 k zá-věru, že není jiného východiska než svržení Cunovy vlády, a ve své

³⁸ IML-Sign. 2/4, Bl. 83–85. Podrobné vyličení těchto událostí obsahuje práce Wil-fred Hanisch: Die Hundertschaften der Arbeiterwehr. Die proletarischen Hundert-schaften in Sachsen 1923. – Berlin 1958 a Helmuth Gast: Die proletarischen Hundert-schaften als Organe der Einheitsfront im Jahre 1923 – Zeitschrift für Geschichts-wissenschaft, roč. 1954, sešit 3. Viz též Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II, 1923, str. 1658–1660.

³⁹ Tak v baště soc. demokratů v Hamburku žádá shromáždění závodních rad 26. 6. 1923 společné vystoupení s komunisty. Soc. demokratičtí dělníci ve Štětíně se obracejí na KSN se žádostí vytvářet společné proletářské setniny. Shromáždění závodních rad ve Štětíně vystupuje pro společný boj všech dělnických stran a organizací. Želez-ničáři v Geře a ve Výmaru požadují zakládání společných kontrolních výborů z pro-letářských setnin. Soc. demokratičtí dělníci manifestují společně s komunisty proti drahotě v Mannheimu a Solingenu. Die Rote Fahne 26., 28., 29., 30. 6. a 13. 7. 1923.

⁴⁰ Die Rote Fahne 12. 7. 1923.

rezoluci „Leitsätze zur politischen Lage“ navrhuje opatření, jež jsou programem boje za revoluční vytvoření dělnické vlády:

1. Vybudování jednotné fronty k dobytí politické moci;
2. svržení Cunovy vlády a utvoření dělnickorolnické vlády, opírající se o vlastní orgány proletariátu;
3. přesunutí daňového břemena na bohaté, a vyvlastnění věcných hodnot;
4. očista státního aparátu od reakčních živlů;
5. k boji proti cizím utlačovatelům spojit se se Sovětským svazem.⁴¹

V té době revoluční pozdvižení mas dosahuje vrcholu.

Denně se konají schůze a demonstrace, proti nimž je policie naprosto bezmocná. Účastní se jich v širokém měřítku dělníci sociálně demokratičtí i bezpartijní a podrobují se vedení komunistů. Osazenstva velkých závodů se vyslovují pro dělnickou vládu. V čelo hnutí se namnoze stávají závodní rady a jejich výbory, které mobilizují celá osazenstva závodů. Na mnoha místech se demonstrace slily v jedno se stávkami. V Berlíně stávkovali železničáři a tiskaři, v Hamburku lodénice, stály závody v Lübecku stejně jako ve středním Německu.

Všude zaznělo heslo „Pryč s vládou bankrotu! Za dělnickou vládu!“ Hnutí nezastavilo ani to, že Cunova vláda vyhlásila po celé říši výjimečný stav. Na jeho vyhlášení odpovědělo shromáždění závodních rad Velkého Berlína 11. 8. 1923 vyhlášením generální stávky a vyzvalo dělnictvo celého Německa k solidaritě. K této výzvě se přidává 12. 8. i KSN a vydává společně s Říšským výborem závodních rad výzvu k německému proletariátu, kde jako cíle stávky vyhláší:

1. Okamžité odstoupení Cunovy vlády
2. Utvoření dělnicko-rolnické vlády
3. Zabavení všech potravin k zajištění výživy pracujících
4. Uznání proletářských kontrolních výborů
5. Zrušení zákazu proletářských setnin
6. Stanovení minimální hodinové mzdy 60 PF ve zlatě
7. Obstarání práce pro nezaměstnané a válečné důchodce
8. Zrušení výjimečného stavu
9. Propuštění politických vězňů.⁴²

Hnutí mas bylo v době, kdy do něho padla výzva, již takového stupně, že nebylo v moci režimu udržet je v mezích jinak než tím, že Cunova vláda musela padnout. Nejen buržoazní strany, ale i sociální demokracie, která ještě dne 10. 8. hlasovala v říšském sněmu pro důvěru Cunovi, dala nyní souhlas k jeho odvolání. Dne 12. 8. 1923 Cunova vláda odstoupila.

Stávka však planula dále, zasahovala nové oblasti v Sasku, Durynsku i jinde. Vláda projevovala ústupnost a podnikatelé na některých místech vyhověli hospodářským požadavkům stávkujících. Tehdy vedení KSN nerozoznalo, zda lze ve stávce pokračovat a zda nenastane odliv hnutí, zejména když se sociální demokracie a reformistické odbory pro stávku ne-

⁴¹ Viz Protokol o zasedání ÚV KSN ze dne 5.–6. 8. 1923 – IML Berlín, Sign. 2/4. Rezoluce v plném znění je též otištěna v Rote Fahne 9. 8. 1923.

⁴² IML Berlín, Sign. D. F. VI/16, též Rote Fahne 12. 8. 1923.

vyslovily. Dne 15. 8. 1923 vydává vedení KSN společně s říšským výborem závodních výborů výzvu k zastavení stávků.⁴³

Ještě v průběhu stávky vytvořila buržoazie urychleně novou vládu. Dne 13. 8. 1923 sestavila se nová vláda v čele se Stresemannem; braly na ni účast tyto buržoazní strany: Německá strana lidová, Německá strana demokratická, Zentrum. Vstoupila do ní i soc. demokracie, která tu obdržela čtyři ministerská místa. Mezi soc. dem. ministry byl i známý soc. dem. teoretik Hilferding.

Její pozice nebyla nijak lehká. Velmi jí však usnadnilo to, že KSN odvolala další stávku. Tím bylo buržoazii umožněno situaci konsolidovat a získat určitý oddech k upevnění moci. Šlo zde o jednu z nejtěžších taktických chyb v politice KSN tohoto období. V té situaci byly dány objektivní podmínky revoluce: masy nemohly a nechtěly již žít po staru a šly odhodlaně, i když převážně živelně do boje. Buržoazie nebyla schopna udržet moc prostředky, které měla po ruce. Stupňování bojů mohlo vést ke krizi, v níž by byla možná dělnickorolnická vláda jako výchozí pozice k převzetí moci dělnickou třídou.

Sledujeme-li tehdejší události, nemůže nám uniknout, že vedení KSN v uzlových bodech revolučního dění projevilo vždy nerozhodnost. V době květnové stávky v Porúří, v červenci při akci „Den boje proti fašismu“ a nyní v případě pádu Cunovy vlády. Společné těmto situacím vždy bylo revoluční hnutí mas, které jevílo vzestupnou tendenci a skončení akcí v okamžiku, kdy teprve vrcholily a kdy měly možnost dalšího vývoje a zraní politické krize. Na všech těchto rozhodnutích ústředí se podílel Karel Radek, který dlel u KSN jako delegát KI a jako poradce ústředí. Přitom jeho rozhodnutí byla v rozporu se stanoviskem EKI.⁴⁴

⁴³ Die Rote Fahne 15. 8. 1923. Též IML-Berlin-Sign. 3/1/27. Z politického oběžníku zaslaného dne 14. 8. 1923 na všechna okresní vedení strany vyplývá, že po skončení stávky berlínských tramvajáků a zaměstnanců pouličních drah mělo ústředí obavy, zda stávka dostatečně zasáhne Německo a že „síly hnutí nestačí jít ve stávce dále k dělnické vládě a vyvlastnění hodnot. Přispěla k tomu zřejmě i ta okolnost, že dvě významné odborové organizace, ADGB a AFA Bund (Arbeitsgemeinschaft freien Angestelltenverbände), vyzvaly své členstvo k ukončení stávky a přerušení součinnosti s komunisty. Vorwärts 14. 8. 1923.

⁴⁴ Byl to Karel Radek, kdo radil ústředí KSN ke skončení květnové stávky v Porúří. Závažnější však byl jeho příkaz k zastavení demonstrací 29. 7. 1923 a konečně ke skončení generální stávky v srpnu. Během července byla podle hodnocení EKI v Německu vyslovené revoluční situace, a to zejména v době protifašistického dne a za generální stávky. Radek to však odmítal a podle toho i jednal (viz O. W. Kuusinen: Eine mißglückte Schilderung des „deutschen Oktobers“. Inprekor 1924, č. 161). V červenci dlel Radek v Moskvě a v době protifašistického dne odeslal ústředí KSN telegram: „Presidium KI navrhuje zříci se demonstrací 29. 7. ... Obáváme se nezdaru.“ (G. Zinověv „Die Lage in Deutschland und die KPD“, Inprekor 1924, č. 16.) Ruth Fischerová obvinila Radka na XIII. konferenci KSR(b), že „Radek zakázal Antifaden, odtroubil květnové stávce a zadržel masy za Cunovy stávky“. Radek se proti tomuto obvinění nijak nehájil. (Inprekor 1924, č. 16.)

Podle jejího líčení v knize „Stalin und der deutsche Kommunismus“ (Frankfurt a. d. Main 1948) Radek tehdy vystupoval v Německu jako neoficiální prostředník mezi německou a sovětskou vládou a jednal s různými představiteli německé buržoazie a generality. Podobně líčí Radkovu činnost i Erich Eyck „Geschichte der Weimarer Republik“.

Správnost těchto tvrzení a Radkovo oprávnění k takovým jednáním se nedá zatím nijak ověřit. Faktem však zůstává, že Radek navštěvoval německé úřady a zde slibo-

Tato kolísavá taktika a zastavení vždy před dalším růstem nemohla vcelku působit příznivě na masy a musela se pak později projevit demobilizačně.

Nová vláda a účast sociální demokracie v ní vzbudily na čas opět u části dělnické třídy iluze a naděje na brzké a příznivé vyřešení poměrů. Tohoto dočasného uklidnění využila nová vláda ihned proti proletariátu. Podnikatelé ustupovali od svých slibů daných během stávky, vláda pronásledovala a zatýkala vedoucí stávkových orgánů. Nejzávažnějšího nepřítele viděla právem v Říšském výboru závodních rad. Již 17. 8. 1923 byl Říšský výbor závodních rad úředně zakázán. Přesto neustal ve své činnosti; musel se však uchýlit z Berlína do Jeny, kde pracoval dále.

Na hospodářské situaci pracujících se nic nezměnilo. Inflace pokračovala a bída mas se prohlubovala. K tomu ještě přistoupilo svévolné zastavování podniků zaměstnavateli a prohlubující se nezaměstnanost.

Proto také revoluční boje přes odvolání stávky vlastně neustaly a pokračovaly v neztencené míře. KSN zahájila znovu boj, i když za situace podstatně nepříznivější. Zatím co Cunova vláda byla předchozími událostmi již těžce otrěsena, stála zde vláda Stressemannova, za jejíž svržení se musel nyní boj rozhořet, zkonsolidovaná a dosud pevná.

Ústředí KSN se dne 1. 9. 1923 obrací na pracující s provoláním „Dělníkům, zaměstnancům, úředníkům!“, kde ukazuje, že jsou nyní již jen dvě možnosti: Buď vykořisťování vytvoří revoluční vládu, nebo vykořisťovatelé přejdou k fašistické diktatuře. Prohlášení ústředí pak uzavírá: „Není daleko čas, kdy se musíte rozhodnout, zda chcete vybojovat to, co od začátku potřebujete – kontrolní výbory, vyvlastnění věčných hodnot, revoluční dělnicko-rolnickou vládu –, či zda se chcete bez boje vrhnout do propasti.“

Revoluční hnutí se stupňovalo, Německem probíhala nová vlna stávek a demonstrací. Ústředí KSN si ovšem stále ještě neuvědomuje, že se blíží okamžik boje o moc. V masovém hnutí se toto vědomí rychle šíří a projevilo se ve výzvě kongresu závodních rad Velkého Berlína ze dne 9. 8. 1923. Kongres se konal ilegálně ve Veltenu proti výslovnému zákazu ministerstva vnitra. Vytýčil požadavky programu v podstatě dělnickorolnické vlády a navrhl svolání Říšského kongresu závodních rad, jenž by rozhodl o započetí boje.⁴⁵

val zásahy do politiky KSN, k nimž nebyl nijak oprávněn a které byly zřejmě ke škodě dělnické třídy.

Tak dle záznamu státního sekretáře von Maltzaha z ministerstva zahraničních věcí a jeho sdělení ministerstvu vnitra z 26. 5. 1923 navštívil ho Radek a sdělil mu, že nesouhlasí s politikou německých komunistů. V dalším pak tvrdil, že „on (Radek) působil poslední týden ze všech sil na německé vedení strany, aby jim ukázal hloupost jejich nynějšího počínání proti německé vládě, že uvidím v několika dnech, že se komunistické puče v Porúří oslabí“. (IML-Berlin Sign. 10/7.) Tato zpráva staví Radkovo jednání přinejmenším do velmi podivného světla. Radkova činnost v Německu byla hodnocena na V. kongresu KI stejně jako ještě později na zasedání rozšířené EKI v březnu až dubnu 1925 jako oportunistická. Bez ohledu na ideologické omyly V. kongresu KI v otázce jednotné fronty a děl. vlády nelze ani dnes jeho tehdejší činnost označit jinak. Je jisté příznačné, že Radek později přešel politicky na pozice trockismu.

⁴⁵ Die Rote Fahne 11. 9. 1923.

Akce proletariátu nabývaly stále na síle, demonstrace stíhala demonstraci, dělníci se ozbrojovali a hospodářské boje počaly přerůstat v boj vysloveně politický, místy v ozbrojené srážky se státní mocí. Příkladem je boj proletariátu v Horním Badensku v září 1923.

Dne 14. září 1923 zahájilo v oblasti Lörrach stávkou proti snižování mezd asi 2000 stavebních dělníků. Ke stávce se ihned přidružilo veškeré dělnictvo v Lörrachu, v mohutné demonstraci obsadili celé město a donutili místní úřady ke slibu splnit všechny jejich požadavky. Jakmile se však dělníci rozešli, byly staženy z celé oblasti do Lörrachu ozbrojené policejní jednotky, které v noci obsadily město.

Dělníci se znovu shromáždili, nastoupili v masách do ulic a v celé zemi se rozhořely stávkové demonstrace. Během nich se dělníci ozbrojili, zaútočili na policii a zcela ji vytlačili z ulic. Proletářské setniny ovládly město i celou oblast.

I když vláda vyhlásila výjimečný stav a i když podnikatelé slíbili vyhovět všem požadavkům demonstrantů, dělníci neustali ve svém pozdvižení, dokud vláda neodvolala policejní síly z celé oblasti. Ozbrojený boj proletariátu tak zvítězil a buržoazie, neschopná již potlačit masy, kapitulovala.⁴⁶

Podobná situace byla nyní v celém Německu. Odpovídala přesně tomu, jak ji líčí Ernst Thälmann o několik let později: „Od okamžiku svržení Cunovy vlády přeskočila jiskra občanské války do celého Německa... Nemilosrdný násilný boj třídy proti třídě se stal nevyhnutelným. Ze stávek se staly srážky, z projevů se staly krvavé boje mezi policií a dělníky v tuctech německých měst. Přišel čas, o němž Lenin říká v roce 1906 ve svém „poučení z moskevského povstání“: „Ukázalo se, že generální stávka jako hlavní bojový prostředek se přežila, že hnutí proráží živelnou, nepřekonatelnou silou tento úzký rámec a rodí vyšší bojovou formu povstání.“⁴⁷

Značně se oslabil vliv sociální demokracie a zesílil masový vliv KSN. Tak např. stoupl počet komunistických frakcí v ADGB od července do října 1923 z 4000 na 6000. V odborových svazech docílovala KSN více než polovinu členstva. Stoupal i počet členů strany, jenž se během r. 1923 zdvojnásobil na 300 000.⁴⁸ Tohoto procesu si byla sociální demokracie vědoma. Její ministr Hilferding konstatoval na berlínské okresní konferenci dne 7. 10. 1923: „Vliv, jež máme na masy, se zmenšil. Náš tisk je na sestupu... Vliv odborářského tisku se stále zmenšuje. Odbory byly značně oslabeny rozštěpením, jež provedli komunisté... To, co nyní prožíváme, není jen jev německý. Všude lze vidět rozpad sociální demokracie.“⁴⁹

Zprávy o rostoucím vlivu komunistů, úpadku sociální demokracie, o rostoucí revolučnosti mas, o úspěších jednotné fronty nalézáme v té době v celé řadě úředních hlášení, stejně jako později u mnoha historiků bur-

⁴⁶ Die Rote Fahne 18., 19., 20. 9. 1923. Podrobné vyličení těchto událostí v práci Heinze Habedanka „Zur Geschichte des Hamburger Aufstandes“, Dietz Verlag Berlín 1958, str. 45–48.

⁴⁷ Ernst Thälmann: Reden und Aufsätze zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, sv. I., str. 256.

⁴⁸ Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, sv. 3, str. 413–414.

⁴⁹ Gustav Noske: „Erlebtes aus Aufstieg und Niedergang einer Demokratie“, Offenbach–Main 1947, str. 256–257.

žoazního zaměření, komunistům nejen nenakloněných, ale spíše vysloveně nepřátelských.⁵⁰

Brandlerovské vedení však stále váhalo a vycházelo z koncepce, že srážka s buržoazií není na pořadu dne a že naopak poměry budou vyřešeny vytvořením celoříšské koaliční vlády ze sociálních demokratů a komunistů, asi tak jak se vyvíjela situace v Sasku. Doufali, že vytvoří „dělnickou vládu“ v rámci a povýtce prostředky měšťácké demokracie.

Mezitím však buržoazie upevňovala dále své postavení a zařazovala tajně jednotky „černého Reichswehru“ do řádné armády. Dne 26. 9. 1923 zastavila vláda pasivní odpor v Porúří, když se před tím dohodli němečtí kapitalisté s francouzskými. Tím si uvolnila ruce pro boj proti vlastní dělnické třídě. Den nato vyhlásil říšský prezident Ebert výjimečný stav a výkonnou moc převedl na ministra říšské obrany Gesslera, který ji prováděl prostřednictvím svých generálů a zemských vojenských velitelů.

Ministr říšské obrany Gessler byl přívržencem nejostřejších opatření, k čemuž se ještě po letech otevřeně hlásí: „Nikdy jsem se netajil tím, že jsem byl v případě nutnosti pro nejostřejší opatření, neboť jediné tak lze zabránit nejhoršímu a nikoliv polovičatostí a dlouhým vyjednáváním.“⁵¹

Vrchní velitel reichswehru generál von Seeckt nezůstal ve své rozhodnosti zakročit proti pracujícím nijak za svým ministrem. Svědčí o tom jeho výnos k velitelům říšské armády, vydaný již 10. 9. 1923, v němž velitele připravoval na nadcházející krizi a doporučoval bez váhání použít střelné zbraně.^{51a}

⁵⁰ Tak např. IML-Berlin Sign. 10/18 – Ze zprávy Reichskommissar für Überwachung der öffentlichen Ordnung z 19. 10. an den Reichswehrminister: „Vedle tohoto úsilí polit. stran o vytvoření jednotné fronty jsou to především organizace odborové, u nichž lze pozorovat sjednocování bez ohledu na stranickou příslušnost, zato více z hlediska revoluční energie ... Zkušenost z komunistických nepokojů v Oberbadenu v září t. r. učí, že jednotná fronta se zpevňuje v ohni akcí. Části sociální demokracie se tam zařadily do jednotné fronty po boku KSN, ačkoliv boj proti komunistickým povstalcům vedl sociálně demokratický ministr vnitra. ... Posílena společnými akčními výbory, setninami a společnými shromážděními usiluje KSN na schůzích, v legálním i ilegálním tisku o přípravy ke generální stávce. V závodech mobilizuje pro ni vedle buněk desítky, organizuje akční výbory a propaguje sjednocení v místě i zemi. Že se při tomto počínání nejedná již o čistě komunistickou akci, která je nařízena komunistickou stranou, ale opravdu o legální pochody, které kofení bez ohledu na politickou příslušnost hluboko v revolučním dělnictvu, pro to podává důkaz rozhodnutí shromáždění funkcionářů DMB (Deutscher Metallarbeiter Verband) v Lipsku dne 11. 10. 1923.“

IML-Berlin 10/17 – Ze zprávy Reichkanzler an den Reichsminister des Aussen, der Justiz, des Innern 23. 6. 1923: „... Komunistická strana rozvíjí v poslední době zesílenou činnost, již nelze upřít rostoucí vliv komunistů.“

Julius Braunthal „Geschichte der Internationale“, sv. 2., Hannover 1963, str. 269 líčí situaci v Německu na podzim 1923: „Dělníci odpadali po statisících od odborů a sociální demokracie, která jim nedovedla pomoci, a proudili ke komunistům, jejichž radikální řeč vyjadřovala aspoň jejich rozhořčení.“ Podobné vyličení situace obsahuje práce Ossipa K. Flechtheima „Die Kommunistische Partei Deutschlands in der Weimarer Republik“. Viz pozn. č. 16 v této kapitole.

⁵¹ Otto Gessler: Reichswehrpolitik in der Weimarer Zeit., str. 260.

^{51a} Gerhard Förster: Der preussisch-deutsche Generalstab 1640–1965. S. 186: „Wir stehen vor der grössten Krise, die das Reich bisher durchgemacht hat. Nur durch die unbedingte Aufrechterhaltung der Staatsautorität wird diese Krise überwunden werden können ... Ein Militärbefehlshaber, der einen Auftrag deshalb nicht ausführt, weil er sich scheut, von der Schusswaffe Gebrauch zu machen, wird zur Verantwortung gezogen werden.“

V Sasku byl pověřen výkonnou mocí generál Müller. Ten okamžitě vydává výjimečné nařízení, omezující demokratická práva občanů. Zakázal tisk a šíření letáků, vydávání nových časopisů, všechny schůze a demonstrace, stávky a jakákoliv shromažďování v okolí kasáren a voj. velitelství. Policejní moc převedl na důstojníky a poddůstojníky armády.^{51b}

Při tom však nezůstalo a likvidace občanských svobod pokračovala. Počátkem října předstupuje kancléř Stresemann před Reichstag se žádostí o zmocňovací zákon: „Přistupujeme k říšskému sněmu, abychom dostali zmocňovací zákon a přiměli sněm, aby se na dlouho vzdal svých ústavních práv, a proto nám dal plné moci, které daleko přesahují zplnomocnění dřívějších kabinetů.“⁵²

Reichstag této žádosti vyhověl a udělil vládě zmocňovací zákon, který prakticky likvidoval práva parlamentu a udělil říšskému kancléři právo rozhodovat zcela diktátorsky o všech otázkách veřejného života.⁵³ Pro tento zákon hlasovala drtivá většina poslanců Reichstagu, včetně poslanců sociálně demokratických. Soc. demokracie si sice vyhradila, že se zákon nevztahuje na úpravy pracovní doby a na sociální práva pracujících a důchodců. Ovšem zákon byl právě tam používán proti pracujícím a sociální demokracie k takovým opatřením mlčela či s nimi projevila i souhlas.

Na základě tohoto zákona zahájila Stresemannova vláda útok na osmi-hodinovou pracovní dobu a na mzdy pracujících. Podnikatelé nečekali na legální opatření vlády a postupovali v tomto směru zcela samostatně a samovolně. Tak těžaři v Porúří ihned zaváděli na místě dosavadního 7hodinového pracovního dne v dolech 8¹/₂hod. denní pracovní dobu bez zvýšení mezd a v podnicích zavedli mnohdy až 10hodinový pracovní den. Byl to těžký útok na pracující v době, kdy byl režim buržoazní demokracie prakticky likvidován. Moc byla v rukou velkých monopolů, které ji vykonávaly prostřednictvím reakční generality říšské armády. Šlo o zakrytou vojenskou diktaturu, i když navenek dosud platila buržoazní ústava.

Doba zrála a Německo stálo před rozhodnutím. Živelně probíhající akce dělnictva a orgánů jednotné fronty je třeba sjednotit. KSN začíná organizovat akční výbory, které spojují činnost KSN, Soc. dem., Nezávislé soc. dem., a jiných dělnických organizací a orgánů k přípravě generální stávky.⁵⁴

^{51b} Výjimečná nařízení generalleutnanta Müllera, vydaná v Drážďanech dne 27. září 1923, viz IML-Berlin Sign. 12/155. Též Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II., 1923, str. 1861.

⁵² Vorwärts — Abendausgabe 7. 10. 1923.

„Říšská vláda se zmocňuje provádět opatření, která uzná za vhodná a naléhavá v oboru finančním, hospodářském a sociálním. Při tom je možno odchýlit se od základních občanských práv Říšské ústavy...“ — Reichsgesetzblatt — Berlin 1923. Díl I., č. 98. — Citováno dle přílohy Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, sv. 3, str. 666.

⁵³ Z § 1. zmocňovacího zákona z 13. 10. 1923.

⁵⁴ IML-Berlin Sign. 3/1/27 — Oběžník ÚV KSN z 29. 9. 1923 na všechna okresní vedení dává instrukce k tvoření činnosti akčních výborů:

1. Ve všech místech i závodech tvořte okamžitě akční výbory, složené ze zástupců SPD, USPD, KPD, sportovců, odborářů a jiných dělnických organizací...

2. Současně s přípravou generální stávky musí akční výbory připravit plán mobilizace dělnické třídy pro očekávané boje. K tomu patří: Určit v závodech důvěrníky a setniny zaměřit na přitažení větších mas k obraně. Akční výbory musí rozvinout společně otázku ozbrojení setnin v závodech...“

Situace v Německu jasně dozrávala k rozhodnému střetnutí. EKI se sama poměry v Německu zabývala a v tezích, nazvaných „Situace v Německu a naše úkoly“ došla k závěru: „... Krize dozrává, rozhodující události stojí přede dveřmi. V činnosti KSN a též KI počíná nová rozhodující kapitola. KSN se musí rychle a rozhodně orientovat na blížící se důležitou kapitolu. Krize zraje.“⁵⁵

Na to počíná EKI jednat. Svolává koncem září do Moskvy společnou poradu pěti nejvýznamnějších a v dané situaci rozhodujících komunistických stran: Komunistické strany Německa, Francie, Československa, Polska, Bulharska. Po obsáhlých jednáních a uvážení všech možností došla porada k rozhodnutí: „... Revoluční situace v Německu je již tak zralá, že rozhodný boj je otázkou několika málo týdnů.“⁵⁶

ROZPORY UVNITŘ KSN

Proč KSN tolikrát zakolísala a nedovedla mnohé příznivě probíhající akce důsledně do konce? Proč nedovedla vést pracující až k vítěznému závěru bojů, ačkoliv objektivní situace byla příznivá, masy projevovaly živelně nespokojenost a odhodlání bojovat a buržoazie se ukázala neschopnou jejich nástupu bránit?

Způsobily to rozpory uvnitř KSN a uvnitř jejího vedení. KSN jako celek nebyla ještě dosti pevná a ideologicky vyspělá, aby dovedla v nové situaci uplatnit správně taktiku jednotné fronty a dělnické vlády.

Po letech ozbrojených bojů a prosazování tzv. ofenzivní taktiky bylo nyní nutné volit zcela jiný postup, metodu vytrvalé agitační práce, vedení dílčích bojů a soustavné přípravy mas k revoluci. A v poměru k tomu vznikly ve straně dva směry. Vysloveně pravicová skupina, která sice ochotně akceptovala taktiku jednotné fronty i myšlenku dělnické vlády, ale zkreslila si je oportunisticky ve společný postup se sociální demokracií, směřující k vytvoření koaliční vlády v rámci buržoazní demokracie.

A vedle tohoto proudu stála značná skupina revolučních nedočkavců propadajících levičáctví. Poměrně náhlý obrat od ostrých srážek a bojů k trpělivé práci na vytváření jednotné fronty, mnohdy i s bývalými protivníky, vedl je k tomu, že v nové taktice viděli jen manévry k odhalení oportunistických vůdců a v dělnické vládě pak jen jiný název diktatury proletariátu. V tomto zaměření se pak cítili utvrzování překotným revolučním vývojem, rozpadem buržoazní společnosti a rychlým narůstáním rozporů, stejně jako revolučním odhodláním mas.

V čele strany stálo pravicové vedení, představované lidmi typu H. Brandlera a A. Thalheimera, jejichž politiku podporoval Karel Radek, který tehdy dlel v Německu jako zástupce Komunistické internacionály u ÚV KSN. Proti nim se utvořila skupina vyslovených levičáků, jejímiž mluvčími se stali převážně intelektuálové, jako Arkadij Maslow a Ruth Fischerová.

⁵⁵ O. W. Kuusinen: „Eine missglückte Schilderung des »deutschen Oktober«“ — *Inprekor* 1924, č. 161.

⁵⁶ *Lehren der Deutschen Ereignisse*. — *Die Kommunistische Internationale*, č. 31–32, roč. V.

K této opozici se přikláněly i revoluční dělnické živly Berlína, Porúří a Hamburku, které pocitovaly živelně nesprávnost pravicové politiky vedení a hledaly řešení v revolučním boji s rozhodností vlastní dělníkům. U nich se projevovala namnoze správná kritika a správná stanoviska v jednotlivých bojích, i když tyto skupiny někdy upadaly do levičáctví. Za této situace byla politicky KSN nejednotná a kolísavá a hledala jen těžko cesty, aby zvládla revoluční dění a mnohdy živelné akce mas. Ba mnohdy za revoluční živelnou náladou pracujících pokulhávala.

Tento ideový spor se projevil markantně na lipském sjezdu a planul ve straně pak po celý rok 1923 a ještě počátkem r. 1924.

Na tomto sjezdu ukazovali příslušníci opozice, že obsazením Porúří vznikla nová situace, v níž dozrály podmínky boje o moc, a že strana se musí na tento cíl zaměřit a získat pro něj masy. Tak chápali jednotnou frontu jako sjednocení mas k porážce kapitalismu a dělnickou vládu jako základnu, z níž tento boj začne a bude rozvíjen až k diktatuře proletariátu.

Většina pravicového vedení se však opírala o oportunistické pojetí dělnické vlády, jak je dáno v tezích lipského sjezdu; na boj o moc stranu a masy nezaměřovala. V praktické politice pak dospívala ke koaliční spolupráci se sociální demokracií, zejména v Sasku a Durynsku, kde se utvořily soc. demokratické vlády. Tyto vlády KSN podporovala a hlasovala pro jejich opatření, ačkoliv často nehájily dělnické zájmy a podmínky, jež byly s KSN pro podporu vlády dohodnuty, mnohde nedodržovaly. Navíc vedení zcela opomíjelo mohutný rozvoj revolučních akcí v Porúří, v Berlíně a v Hamburku. Proti tomu vystupovaly celé organizace a vznášely své námítky stranickému ústředí.⁵⁷

Podobně vystoupila i opozice na okresní konferenci okresu Rheinland-Westfalen Nord dne 25. 3. 1923. Vytkla zde nejen to, že KSN neprávem podporuje soc. demokratickou vládu v Sasku, ale ukázala, že navazováním na soc. dem. iluze jsou právě ony v masách prohlubovány a že pojetí dělnické vlády „v rámci měšťácké demokracie“ je čirým oportunismem. Opozice správně hodnotila současnou situaci, především v Porúří, a vytýčila otázku okamžitého rozvinutí boje o moc. „V této situaci je historickou úlohou německého proletariátu, aby vybojováním moci v Německu zachránil dělnickou třídu před otroctvím a zachoval jednotu proletářského Německa proti kterémukoliv imperialismu.“

Tato opozice zašla však zcela doleva, když jinak správnou otázku okamžitého rozvinutí boje o moc dohnala až k požadavku zahájení boje o diktaturu proletariátu. K uskutečnění uvedeného cíle navrhovala, aby dělnictvo v Porúří převzalo do svých rukou ihned závody a pomoci proletářských obran převzalo moc v obcích. Zdálo se jí totiž, že po odvolání francouzské policie nastala pro tuto akci vhodná situace. Konference toto řešení odmítla, i když nepatrnou většinou 68 hlasů proti 55.⁵⁸

⁵⁷ Viz Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD: „Vorschläge der Berliner Bezirksleitung vom 13. 3. 1923 a „Vorschläge des Zentralvorstandes Berlin-Brandenburg vom 22. 3. 1923“, str. 130–131.

⁵⁸ Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD: „Resolution der Oposition auf dem Bezirksparteitag des Ruhrgebietes im Essen am 25. März 1923“, str. 132.

Mluvčím opozice byla především Ruth Fischerová, která i potom, co konference tyto návrhy odmítla, zveřejňovala je ve stranickém tisku. V podstatě dále navrhovala převzetí moci v Porúří prostřednictvím kontrolních výborů a proletářských obran, předpokládajíc, že tento fakt rozpoutá boj v celém Německu.⁵⁹

Tyto projevy nesouhlasu s politikou vedení KSN nebyly nijak ojedinělé. Krystalizovaly ve stále jasněji zdůvodňované námitky proti dosavadnímu vedení strany. I když se neoprostily od levičáckých úchylek, spočívajících v odmítání dělnické vlády a v jejím nahrazování diktaturou proletariátu, představovaly kritiku závažnou a často i správnou, neboť ukazovaly, že strana se nezaměřuje na boj o moc, ačkoliv jsou pro to podmínky příznivé.

Nejzřejměji se to projevilo v rezoluci berlínského okresního výboru ze dne 18. 4. 1923, nazvané „K politice strany“.⁶⁰

Opozice již neodmítá jednotnou frontu a myšlenku dělnické vlády, ale způsob jejich uplatnění, jak je stanovil lipský sjezd. Zavrhuje navazování na soc. demokratické iluze, zavrhuje dělnickou vládu „v rámci měšťácké demokracie“, stejně, jako odmítá další podporu soc. dem. vlády v Sasku, bez přesného stanovení podmínek pro takovou podporu. V otázce Porúří správně ukazuje na nutnost zahájení boje o moc, i když uplatňuje požadavky zamítnuté již essenskou konferencí; ty znamenaly izolované zahájení boje o diktaturu proletariátu v Porúří.

Všechny tyto difference vedly k názorové nejednotě a znemožňovaly určit správnou taktiku strany. Vedly i k nejednotě uvnitř strany, neboť delegáti jedněch okresů jezdili na schůze okresů druhých a tam prosazovali vlastní názory bez ohledu na stranickou kázeň. Pod tlakem EKI svolalo brandlerovské vedení tzv. sjednocovací konferenci v dubnu 1923, kde došlo k prozatímní dohodě s opozicí s tím, že s konečnou platností rozhodne spor exekutiva KI. To se také stalo na zasedání EKI v Moskvě, kde byla přijata rezoluce „K taktickým rozporům v KSN“. Nebezpečí rozkolu bylo tak odstraněno a bylo dosaženo dohody o jednotném postupu.

EKI ukázala, že ve straně byla jak levá, tak silná pravicová tendence, že je nutno obě odstranit: „Ale boj proti levým mohl být úspěšně veden jen tehdy, jestliže centrála KSN nejprve bojem proti pravým elementům vezme vítr levici z plachet.“⁶¹ Současně bylo rozhodnuto, aby do ústředního výboru byli přibráni zástupci opozice, a to po jednom delegátu z okresů Berlín, Essen a Hamburk. Došlo k tomu na zasedání ÚV KSN ve dnech 16.–17. 5. 1923, kdy byl dočasně vydán manifest vyzývající k boji proti Cunově vládě, za dělnickou vládu v říšském rozsahu a za ozbrojení dělnictva.⁶² Do ústředí byli kooptováni tři noví členové z dosavadní opo-

⁵⁹ Ruth Fischer: Der Kampf an der Ruhr – der Kampf in Sachsen. – Die Rote Fahne 6. a 7. 4. 1923.

⁶⁰ Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD, str. 136–140.

⁶¹ Bericht Exekutive der Kommunistischen Internationale. 15. 12. 1922–15. 3. 1923, str. 24–27. Rezoluce EKI „K taktickým rozporům v KSN“ byla otištěna ve stranickém orgánu „Die Rote Fahne“ 13. 5. 1923, kde pak probíhala diskuse k některým ideologickým problémům.

⁶² Archiv des Instituts für Marxismus-Leninismus bei Zentralkomitee der SED in Berlin. Fond Zentralausschuss der KPD. Sign. 2/3. Též viz Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD, str. 64/37.

zice, mezi nimi Ernst Thälmann. Výsledek byl však jen dočasný. Rozpor ve straně doutnal dále pod povrchem a vedl k dalším kritickým chybám. Strana se stále neorientovala na boj za převzetí moci a postupovala jen váhavě vpřed, jsouc vlečena událostmi. Opozice k tomu samozřejmě nemlčela.

V červnu 1923 přichází okresní výbor Berlín-Brandenburg s novou rezolucí ústřednímu výboru KSN, která navrhuje další postup strany konkrétně a značně reálně: „Okupace Porúří skončí kapitulací buržoazie. Rozhořčení širokých lidových mas nad tím a kolísání soc. demokracie je nutno využít. Proto se musí KSN v celé své propagandě vzdát svého často zcela slabošského, váhavého a kolísavého postoje, musí se opět naučit provádět každodenní konkrétní agitaci pro uchopení moci dělnickou třídou.“⁶³

Je nutno také v denních bojích vyjít z obrany a ukázat masám, že v brzké době musí proletariát bojovat o moc. Pro tento boj je nutno připravit program: Nacionalizaci těžkého průmyslu, bank, potravinářského průmyslu a vyvlastnění velkostatků. To vše může zajistit jen nejširší propaganda pro dělnickou vládu v celé říši; propaganda se bude opírat o závodní rady, kontrolní výbory a ozbrojený proletariát, neboť jinak nelze uvedené požadavky prosadit. K tomu povede jen další vedení a rozšíření mzdových bojů, boje za kontrolu výroby, cen a rozdělování potravin, další rozšiřování a upevnění závodních výborů a proletářských obran za revoluční dělnickou vládu, za diktaturu proletariátu.

Tato rezoluce ještě naprosto správně zdůraznila nutnost přechodných hesel a cílů dělnické vlády. Ovšem uskutečnění všech požadavků směřuje již k diktatuře proletariátu.⁶⁴

Naproti tomu rezoluce, které přijaly počátkem srpna okresní konference okresů Hamburk-Wasserkante, Kolín-Mittelrhein, Hessen-Frankfurt a Pfalz, zašly již tak daleko, že požadovaly okamžité zahájení boje za diktaturu proletariátu. I když tento směr v daném okamžiku představoval levou úchylku, podstata, tj. zahájení rozhodného boje o moc, byla správná. V každém případě měly být tyto hlasy varováním pro ústřední výbor a výzvou k tomu, nač upozorňovala již květnová rezoluce KI: Odstranit nejdříve pravicové chyby a vzít tak levicovým elementům vítr z plachet.

Ústřední výbor však tak neučinil a rezoluce v celém rozsahu odmítl. Na zasedání 5.–6. 8. 1923 vypracoval rezoluci „Leitsätze zur politischen Lage“, v níž vytyčil nutnost proletářské jednoty s cílem svrhnout Cunovu vládu a utvořit vládu dělnickorolnickou. Heslo bylo samo v podstatě naprosto správné, stejně jako zde uvedený program dělnické vlády. Rezoluce měla charakter vysloveně propagační. K prosazování cílů jako akčního hesla se nepropracovala.

Ve straně byly jasně dvě různé tendence a dvě různé fronty. Byla tu opozice, správně ukazující nutnost okamžitého zahájení boje o moc, sou-

⁶³ Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD: Resolution des Bezirksausschusses Berlin im Juni 1923, str. 141–143. Též: Die Kommunistische Internationale, roč. V., č. 31–32, str. 186–188.

⁶⁴ A. Maslow, pravděpodobně autor této rezoluce, říká, že v ní „die sogenannten Übergangslosungen, wenn auch sehr vorsichtig, enthalten sind“ – Die Kommunistische Internationale, A. Maslow: „Die taktischen Differenzen in der KPD“, roč. V, č. 31–32, str. 188.

časné však upadající do levé úchylnky tím, že stanovila jako cíl diktaturu proletariátu, již nemohlo být v té době dosaženo bez přechodné etapy dělnické vlády. Naproti opozici stálo pravicové vedení, které se stále nemohlo odhodlat k zahájení boje o moc, i když správně prosazovalo dělnickou vládu, ovšem zkreslenou v koalici se sociální demokracií na bázi měšťácké demokracie. Pravicový směr ve straně převládal.

Stanovisko KSN k nadcházející srážce vynikne z článku Karla Radka „Blížící se bankrot německé buržoazie a úloha KSN“, kde po hodnocení situace se uzavírá: „Musíme stranu připravit nejen na to, aby mohla bránit, ale na to, aby přešla po úspěšné obraně sama do útoku, jestliže nepřítel zaútočí. Rozhodnutí však sami nesmíme vyhledávat.“⁶⁵

Zde je dána celá bezvýchodnost postoje KSN. Ví, že nepřítel zaútočí, čeká na jeho útok, ale nesmí ho předejít a vyhledávat rozhodnutí, byť by na to byla připravena. Je to stará soc. demokratická teorie, že dělnická třída může bojovat teprve tehdy, až buržoazie sama poruší legalitu a zaútočí.

Podobně A. Thalheimer tvrdí v Rote Fahne 5. 8. 1923 (pouhý týden před Cunovou demisí!), že některá opatření, která chystá dělnická vláda (kontrola výroby, vyvlastnění věcných hodnot apod.) jsou opatření čistě obranná, a ne forma útoku proti nepříteli. Je zřejmé, že takovéto pojetí muselo stranu i masy demobilizovat. A to se dalo v době, kdy Thalheimer sám současně tvrdil, že není pochyb, že je v Německu občanská válka.

Poněvadž se po svržení Cunovy vlády a utvoření velké koalice boj ještě stupňoval a vedení stále kolísalo, nechybělo hlasů kritiky. Okresní konference Berlín-Brandenburg přichází dne 12. září 1923 s novou rezolucí, v níž ukazuje, že hodina rozhodnutí již nastala a že je nutno zahájit boj o moc. Jako cíl však rezoluce staví již diktaturu proletariátu a výslovně konstatuje: „Ustavení přechodné formy vlády je v Německu objektivně nepravděpodobné. I když přeskupení uvnitř koalice jsou možná, je každá vláda, která není diktaturou proletariátu nebo vládou velkoburžoazie, závislou na Dohodě, nestálá a odsouzena k rychlému, případně okamžitému zániku.“⁶⁶ A tak přes správnost hodnocení situace, ve které vidí vhodný okamžik k zahájení boje o moc, volí zde k získání moci prostředek zatím nevhodný – diktaturu proletariátu. Volí cíl, pro který masy přes svou bojovnost nedozrály.

Vedení KSN kolísá stále a ještě ani teď se neodhodlává dát povel k zahájení boje. Za těchto okolností nemohla KSN situaci zvládnout a je jasné, že šla do nejtěžších bojů nepřipravena a ideologicky nevyzbrojena. Výsledek nedal na sebe dlouho čekat.

⁶⁵ Die Rote Fahne – 2. 8. 1923. – Karel Radek hrál v historii KSN velmi významnou úlohu. Prodléval v Německu již od r. 1919 a v této době byl významným činitelem KI. Jako její zástupce se zúčastnil práce ÚV KSN a vystupoval namnoze jako její poradce. Na jedné straně zastupoval v řadě otázek jednotné fronty a dělnické vlády naprosto správné stanovisko, na druhé straně však v praktické politice podléhal oportunismu a ovlivňoval již tak dosti pravicově zaměřeného Brandlera a Thalheimera.

⁶⁶ Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD, str. 153.